

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

A.

43689

Josipina Turnograjska-Tomanova.

Josipina Turnograjska.

Njeno življenje in delo.

„Slovenska ženska knjižnica.“

1. zvezek.

J. Urhováček

V Mariboru 1921. — Tisk Mariborske tiskarne d. d.

43689

Slovenskim ženam in dekletom, ki so podpisovale našo deklaracijo in zvesto vztrajale v boju za našo Jugoslavijo

poklanja to zbirko

„SLOV. ŽENSKO DRUŠTVO“
V MARIBORU.

030003626

Josipini Turnograjski

na prerani grob.

Cvetlica mlada stala je v livadi,
najlepša, kar pomlad jih je rodila;
še komaj nežno jedro je razvila,
cvetela v prvi svoji je pomladi.

Pa glej! ko še stoji v najlepši nadi,
zapade z neba slana jo nemila!
Pod njo cvetlica glavo je nagnila,
za njo žaluje vse po zelenjadi.

Tako za Tabo, draga Josipina!
prerano ah! cvetljica ljubeznjiva,
žaluje draga Tvoja domovina.

Ostala večno boš nepozabljiva
v spominu vsakega Sloven'je sina.
Naj tihi mir Tvoj mladi grob pokrival!

Jos. Stritar. — („Novice“ 1854.)

Josipina Turnograjska.

Njeno življenje in delo.

Uvod. — Spisi o Turnograjski. — Čas daje vrednost delu.

Kdor dušno živi, ne umrje.“ Besede, ki stoje na grobnem spomeniku Josipine Turnograjske na graškem pokopališču¹, so sicer resnične, vendar se pri Josipini Turnograjski niso izpolnile v oni meri, kakor je morebiti upala ob času, ko je „duševno živelá“. — Do dandanes namreč nismo imeli niti vseh njenih spisov zbranih v eni knjigi; njene povestice so ležale zakopane v starih letnikih „Slovenske Bčele“ in Razlagove „Zore“ po raznih knjižnicah in so bile izročene pozabljenosti. Spomin na pisateljico in njeno delo se je skušal oživiti ob par prilikah in sicer: ob petdesetletnici njenega rojstva je napisal Andrej Fekonja kratek življenjepisa v Ljubljanski Zvon (l. 1884. str. 345 sl.²) in l. 1899. je prinesel o nji krajšo študijo Dom in Svet izpod peresa Iv. Rebolja³. Glaser jo omenja v svoji Zgodovini slovenskega slovstva⁴ pod črto kot pisateljico druge vrste, Grafenauer ji je privoščil eno slabo stran⁵ s konečno pripombo, da so jo nekdanj zaradi njenega domoljubja močno precenjevali. To je torej vse, kar se je pisalo o nji, ako ne omenimo slavospevov, priobčenih ob njeni zgodnji smrti, in poročil, ki se nahajajo v življenjepisih Lovra Tomana. — Gotovo

¹ Gl. Ljub. Zvon l. 1884. str. 349. — Dom in Svet l. 1899. str. 21.

² Gl. Ljub. Zvon l. c.

³ Gl. Dom in Svet 1899. str. 321.

⁴ Gl. Glaser: Zgod. slov. slovstva III. str. 82.

⁵ Gl. Grafenauer: Zgod. nov. sloven. slov. II. str. 209.

je, da Josipina Turnograjska ne spada med največje slovenske pisateljke s temi deli, kar jih je napisala. Drugače zanimiva pa postane njena oseba in delo, ako pomislimo, da je bila prva slovenska pisateljica in da je pisala zelo mlada (vsa njena dela spadajo v dobo od 18. do 22. leta); v njenih delih pa imamo najlepšo priliko, proučevati tedanjo smer v slovenski literaturi in uplive, ki so uplivali na mlado razcvetajočo se slovensko beletristiko v letih 1848.—1853. od severa in juga. Njen pojav postane tem zanimivejši, ako presodimo splošno kulturno višino tedanje dobe na Slovenskem in če pogledamo, kako ulogo je igrala slovenska žena v tedanjem javnem življenju. V tem oziru nam nudi življenje in delo Josipine Turnograjske zanimiv pogled v eno važnih prehodnih dob.

Krivično je, ako se umetnost ene dobe meri in presoja po estetičnih nazorih druge dobe in se pri tem ne vpoštevajo nazori in duh njene dobe. Le z globokim pogledom v duha časa moremo prav presojati tudi dela onega časa, kajti umetnost je šla s časom in se je s časom razvijala: bila je deloma odmev svojega časa, deloma pa glasnica in označevalka novih dob.

* * *

Doba in nazori. — Romantika. — Vrnitev k prirodi. — Prebujenje narodnosti. — Vodnik na meji dveh dob. — Prešeren in romantika. — Novice in narodno blago. — Vzgoja Josipine Turnograjske. — Ilirci in ilirizem o njeni vzgoji. — Krištof Schmid. — Nemska romantika. — Ilirsko gibanje med ženstvom. — Ein Wort an Illyriens hochherz. Töchter. — Slovansko gibanje l. 1848. — Slovanska misel pri Turnograjski. — Slovansko časopisje te dobe. — Slovansko ženstvo te dobe. — Velika izjema.

— Lirika. — Domoljubno pesništvo. — Prešernove poezije l. 1847. in Tomanovi Glasi domorodni l. 1849. — Vrednost pesnika te dobe se ceni po narodnostnem navdušenju. — Turnograjska kot cvet prve narodne slovenske romantike.

Doba, v kateri je živel in pisala Josipina Turnograjska, je bila — doba romantike. Romantika je bila najbolj čustvena doba, kar jih je preživela evropska kultura v svojem razvoju, bilo je pravo zmagovalje čustva nad onim razumom, v katerega je verovala evropska družba 18. veka. Proti racionalizmu filozofskega 18. veka je nastopil Rousseau, začetnik romantike in sam največji romantik, s svojim evangelijem prirode, in je prinesel v umetnost evropskih narodov novo življenje. Ta evangelij ni vabil samo nazaj k prirodi, ampak tudi nazaj k naravnosti človeštva, pomenil je odpor proti vsemu narejenemu in nenaravnemu. Iz tega je sledila ona velika ljubezen do prirode, do preprostega življenja, do ljudstva in njegovih lastnosti, do šeg in običajev, do njegovega priprostega jezika, do naravne starodavnosti, do prvotne narodne zgodovine, do vere in domovine¹. Od tod se je pričelo prebujenje narodnosti in prerodenje narodnih literatur. V tem znamenju se začne tudi novejša slovenska literatura. Vodnik je na meji med racionalizmom in romantiko: ideje prosvetljenega absolutizma se mu zde važne za ljudstvo: zato skrbi za vzgojo, za šolo, prosveto, ob enem pa zbira narodne pesmi, sam piše pesmi v narodnem slogu, išče pravi narodni jezik in piše zgodovino o starih Ilirih. Vodniku sledijo narodni romantiki, slovničarji in jezikoslovci, ki skušajo postaviti pravila jezika ter s tem

¹ Gl. Murko: Einflüsse auf slav. Romantik. I. s. 275.

dati podlago novi narodni stavbi. Od l. 1820.—1840. je zavladal po Evropi najlepši čas romantike. V tej dobi smo imeli Slovenci le enega pesnika, Prešerna, ki pa se ni dal popolnoma zvatiti niti od skrajne romantične struje, ki se je širila po Evropi kot byronizem (internacionalna) niti od skrajne narodne struje, ki se je širila kot odmev novo prebujenih narodnosti (nacionalna, domorodna poezija). Prešeren se je naslonil na stare italijanske in klasične mojstre (Petrarca, Horac) in je z njimi premagal slabše bližje vplive, ki so premagali druge sodobne slovenske in slovanske jezike (Stanko Vraz, Kolar).

Po l. 1836. je nastopila mrtva doba v slovenski literaturi in še-le v „Novicah“ dobimo zopet odmeve romantike, kolikor se je mogla pojaviti poleg domoljubne in rodoljubne poezije, ki je prišla v tej dobi v modo.

„Novice“ sicer niso bile namenjene niti leposlovju niti politiki, bile so „obrtne, rokodelske in kmetijske“ in tudi urednik Bleiweis ni bil vnet za romantično poezijo, ker je priznaval le koristno umetnost, vendar so pesmi Koseskega in razni drugi spisi odmev romantike, ker radi obdelujejo slovensko zgodovino, ali pa so zajeti iz narodnih pravljič in poročil.

V tej dobi je rastla in pod temi domačimi vplivi se je razvila Josipina Turnograjska. Razmere za slovensko leposlovnost literaturo niso bile najugodnejše: 1. Slovenci niso imeli svojega leposlovnega lista, niti pravega vodilnega duha v literaturi. 2. Koseski je s svojo rodoljubno poezijo in s svojim svojevoljno ustvarjenim jezikom dobil nekako nadoblast v literaturi, njegova poezija se je posebno po slavospevih, ki so mu jih prinašale „Novice“, smatrala za edino pravo. 3. V splošnem je v literaturi

prevladala domorodna in utilitaristična smer, dve skrajnosti, ki sta motili razvoj čiste poezije.

Josipina Turnograjska je bila po naravi romantična duša. Njen dom, grad Turn, v podnožju gora, obdan od lesov, je nudil sam najlepše romantične sanje. Josipina je bila nežna ženska duša, dovzetna za vse, kar se je godilo okoli nje. Videla je staro zgodovino v grajskem zidovju, videla je vabljivo krasoto prirode, gozdi so nudili divje romantične snovi — okoli po vaseh pa je videla preprosto gorenjsko ljudstvo. Zanimala pa jo je tudi literatura in učenost. Vzgaljal jo je navdušen rodoljub in lilec Lovro Pintar, župnik v Preddvoru. Rebolj piše o tem¹:

„Že v zorni mladosti je izgubila naša Josipina dobrega očeta; umrl je l. 1841. Za očetom sta žalovala tudi dva sinčka, šestletni Janko in enoletni Fidelio . . . Mlada, skrbna in razumna grajščakinja — vdova Jožefa Urbančičeva je za svojim soprogom prevzela gospodarstvo in je izvrstno vodila vzgojo svoje nedorasle dece.“

V Tupaličah „pri Gromu“ je bival tedaj Alojzij Potočnik, bivši učitelj v Kranju, v pokoju pri svojem bratu mizarju. Njega je poklicala turnska gospa in mu izročila svojo Josipino v vzgojo. Ob določenih urah je prihajal Potočnik v grad in poučeval bistro, ukaželjno deklico v osnovnih naukih. Potočnik je bil pobožen mož in v svojem duhu je izobraževal pridno učenko. Znal je tudi izvrstno glasovir in umeval glasbo. Poučeval je Josipino v glasbeni umetnosti teoretično (o generalbasu) in praktično in jo izvežbal mojstersko. — V Preddvoru je bil tisti čas kapelan Janez Kastelec. Njega je naprosila grajščakinja, da je prihajal na Turn

¹ Dom in Svet 1899.

in poučeval krščanski nauk in latinščino za prvo šolo. Kastelec je učil Josipino tudi italijanščine, da se je je privadila popolnoma. Francoščine se je učila sama. L. 1849. je prišel v Preddvor za kapelana Lovro Pintar. Poučeval je na Turnu krščanski nauk. Potočnik je le še vadil Josipino na glasovirju. Pintar je bival nekaj časa na Turnu; na podlagi, ki sta jo položila Potočnik in Kastelec, je nadaljeval Pintar vzgojo izročениh mu gojencev. Vedoželjna Josipina se je poleg bratov izredno pridno učila latinščine in grščine in natančno in pravilno izdelovala naloge. Pintar jo je tudi poučeval v prirodoslovju, zemljepisju in zgodovini — posebno pa v slovanski zgodovini. Tako je navduševal Pintar svoje gojence za milo materinščino, za lepo domačo govorico in netil v njih ljubezen do Hrvatov in Slovanov sploh. Dajal jim je slovenske naloge in jim kazal, kako naj se lepo slovensko piše. Posebno Josipina je bila vsa navdušena za slovenski jezik in za svoj narod. Sklenila je že takrat postati tudi — slovenska pisateljica. Bila je pa tudi dobro usposobljena, zakaj imela je isti čas nenavadno obširno izobrazbo — občeevropsko in občeslovansko.“ — Tako piše Rebolj o narodni vzgoji na Turnu v letih 1848.—1850.

Poleg domačih uplivov moramo torej posebno vpoštevati dvoje zunanjih uplivov, pod katerima se je razvijala sodobna slovenska kultura in ki jo vidimo tudi v življenju in delu Josipine Turnograjske: to je upliv severa in juga: slovanska misel in ilirizem.

Po izobrazbi, ki jo je prejela Josipina Turnograjska od svojih vzgojiteljev, vidimo, da so ji bile znane evropske literature, posebno nemška, ki je tvorila pravzaprav glavno podlago njene vzgoje, kar je odgovarjalo duhu tedanje vzgoje v boljših družinah na Slovenskem. Iz svojih otroških let je prinesla Josipina spomine

na Kristofa Schmida, ki ga je mogla čitati v slovenskem prevodu, saj tvorijo njegovi prevodi edino mladinsko slovensko literaturo one dobe; njegov upliv se pozna v onih njenih spisih, kjer se „dobro plačuje in hudo kaznuje“. — Torej ona poučna tendenca v tedanji beletriji, ki še dolgo ni bila „premagano stališče“ in se je posebno kazala pri Slomšku in drugih podobnih pisateljih; pri Josipini se pozna upliv verske duhovniške vzgoje.

Nemško literaturo — ki se je tedaj največ gojila po naših šolah — sta predstavljala pred vsem Goethe in Schiller. Goethe manj — Schiller je bil bolj priljubljen; njegov učenec in posnemovalc je hotel biti Koseski. Nemški romantiki v šoli še niso prišli do veljave. V javnosti pa so bili priljubljeni pisatelji divjeromantičnih, razbojniških in klativiteških romanov in pesniki prirode, ki so dobivali povsod svoje oboževalce in posnemovalce. Ti so vabili tudi Josipino Turnograjsko, kakor se vidi iz njenih spisov.

Ilirizem je imel med Slovenci posamezne pristaše — ne more se pa reči, da se je doba 1840—1850 pri nas razvijala po geslih zagrebškega ilirizma, kajti od l. 1843. je vlada nastopala proti ilirizmu, in na čelu narodnemu gibanju na Kranjskem so stali partikularci. Učitelj Josipine Lovro Pintar je bil Ilirec in je v tem duhu tudi uplival na Josipino. Splošno slovensko ženstvo te dobe ni bilo narodno probujeno, dasi jih je klical glas z juga na narodno delo. L. 1838. je Babuhić v „Danici“ (štev. 4.) priobčil članek „Domorodkinjam ilirskim za leto 1838.“, v katerem poziva „Ilirke“, da se bolj zavzemaje in skrbe za svoj jezik. Še bolj pa je uplivala nemško pisana knjiga grofa Draškoviča: „Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter“, ki je izšla v Gajevi tiskarni v Zagrebu l. 1838. Ilirsko gibanje je bilo delo čustva in navdušenja

in je moglo tem bolj uplivati tudi na ženski svet. Ženstvo je tudi zelo uplivalo s svojim nastopom, kar kažejo slučaji v zagrebški čitalnici ob priliki, ko je grofica Erdödi pela tudi ilirske pesmi¹.

Poziv grofa Draškoviča ni bil namenjen samo Hrvatice, ampak vsem „hčeram Ilirije“, torej tudi „Ilirkam iz Kranjske“. Kake uspehe je dosegel ta poziv pri nas, ni znano. Menda ne posebnih. Narodno navdušenje se je pri slovenskem ženstvu začelo še-le leta 1848. Značilno je, da je takrat prva slovenska pesnica Fani Hausmannova, hči lastnika novo-celjske grajščine priobčila svojo prvo pesem na bana Jelačića (v „Celjskih Novinah“ l. 1848., pozneje v „Sloveniji“ šte. 12.) pod naslovom: „Hrvatov zvezda“. To je uplivalo tudi na Turnograjsko.

Iz tega gibanja je zrastle po l. 1848. slovansko gibanje, ki je našlo v Josipini Turnograjski mnogo odmevov. Mnogokrat prevladuje v njenih spisih slovansko navdušenje tako, da stopi vsebina v ozadje. To je bil duh časa, ki je bil poln političnih idej za svobodo narodov. Romantična, literarna, kulturna slovanska vzajemnost, kakor jo je oznanjal Kollar, se je pokazala l. 1848. kot praktična potreba, kot edina rešitev, kot osvobojenje.

V „Slavjanskem mučeniku“ piše Turnograjska: „Glas svobode“ l. 1848. tudi v Avstriji zadoni. Svobode plam užiga avstrijske narode. Iz dolziga spanja jih nje žar probudi. Kakor merliči na glas trombe nebeške, tako ustajajo zaterti narodi iz svojih temnih grobov in hrepene po spolnjenju prirojenih svetih pravic...“

Vilko Šulek se bori proti Košutovcem, ki „svoje britke meče v hrabro slavjansko kerv močijo“. — „Ne boje se ne vraga, ne

¹ Gl. Šurmin: Preporod 103—104. Istotam. V Zagrebu se je osnovalo celo „Narodno gospodinjsko društvo“.

smerti. Saj bi bila sladka za dom in svobodo.“ Šulek pade v roke Madžarov in je obsojen na vislice. Pod vislicami govori: „In vi urni vetrovi, nesite moj zadnji glas milim rojakom, nesite jim besede umirajočega Slavjana. Naj jih moja smert naduši, naj jim zbuja v blagem sercu ljubezen do mogočne Slave, naj tudi njim ne bo preveč svojo kerv za njeno slavo dati. — Po tem bo velika in mogočna matka veselo svoje zveste sinove v svoje naročje stisnila — njen blagoslov bo razterl okove, kateri jih še težijo, da bodo vsi združeni zopet silni in velikanski narod.“ Njegove besede je raznesel veter, kakor majhne plamčice naprej in zbuja v sercu Slavjanov neugasljivo ljubezen do svojiga naroda — do nesrečne matere Slave“ . . .¹ To naziranje odgojarja svojemu času in — ženskemu idealizmu.

To slovansko čutenje nam postane tem bolj razumljivo, ako pogledamo v tedanje liste, pri katerih je Josipina Turnograjska sodelovala in jih tudi pridno čitala. Pretežna večina pesmi, beletrije in skoraj vse znanstvene razprave so v slovanskem duhu, slovanske snovi zgodovinske ali jezikovne vrste. Razlagova slovanska „Zora“ je prinašala celo sestavke v cirilici, vseslovansko azbuko, ruske, češke in srbske snovi. „Uvod v slovnico vseslavenskiju“, in ni čudno, da je imelo vse to upliv na mladino. Taki so bili vsi listi od l. 1848. do 1854. Navdušen slovenski oziroma slovanski junak je bil torej takrat pravitko modern, kakor n. pr. današnji moderni vagabund — za naš čas. Bil je junak svoje dobe.

V dobi romantike vidimo žene delavne na literarnem polju (de Staël, Paloj, George Sand). Med slovanskim ženstvom se je

¹ Slavjanski mučenik. V Slov. Bčeli, majeva štev. l. 1851.

najvišje povzpela češka pisateljica Božena Nemcova, ki je s svojimi narodnimi pravljicami in s povestmi iz narodnega življenja dala zgled, kako naj se ustvarja nova narodna beletrija; s svojo „Babico“ pa je podala delo, ki je ohranilo v evropski literaturi stalno vrednost. Pri nas je bila Turnograjska prva, ki je hotela stopiti na tisto pot — in ne more se reči, kam bi se bila povzpela s svojimi deli, ako bi je prezgodnja smrt ne bila ustavila v delu. Lahko rečemo, da bi bili imeli v nji češki pisateljici primerno sovrstnico.

Duševnega obzorja tedanjega slovenskega ženstva ne smemo računati previsoko. Slovenska inteligenca je bila po veliki večini nemška in posebno ženstvo se dolgo ni moglo ločiti od nemščine, ker je bilo vzgojeno v nemških šolah. Saj niti na Hrvatskem ni bilo boljše in so dame vkljub ilirskemu navdušenju govorile nemško. Narodna navdušenost je bila pogosto za — parado. Slovenke v Ljubljani so bile večinoma po zgledu Primičeve Julije, in Prešeren se je opravičeno bal za zvoje pesmi, da jih bodo Julija in druge Slovenke — „nemški govorit' umetne“ — morebiti zaničevale. V tem krogu je bila Josipina Turnograjska častna izjema. Rešilo jo je morebiti to, da ni bila v mestu in da je imela narodno čuteče vzgojitelje. Bila je zavedno narodna in je ljubila — Prešerna.

Meščansko in višje ženstvo na Slovenskem je bilo po večini ponemčeno, zato ne vidimo slovenske žene v javnosti — v navdušeni dobi 1848 — niti v politiki, niti v literaturi. Poleg omenjene Hani Hausmannove je bilo še nekaj ženskih imen, ki so se pojavila v slovenskih listih po l. 1848. — torej ob času splošnega navdušenja. „Oda kavi“ (l. 1864.) pa označuje duševno višino slovenske žene in umetniško stališče Bleiweisovih „Novic“. Josi-

pina Turnograjska je bila tudi v tem izjema; stala je s svojo izobrazbo visoko nad sodobno ljubljanskim in slovenskim ženstvom, zanimala pa so jo tudi dnevna vprašanja, ki so našla odmev v njenih spisih. Josipina Turnograjska stavi žensko silo zelo visoko, to kažejo njene junakinje. „Marula“ se bojuje s Turki, „Rožmanova Lenčica“ gre med vojake in „u vseh rečeh se meri hrabra Lenčica z najpervimi junaki“ — prva preplava Donavo. Sploh slika Josipina Turnograjska zelo rada zmagovite ženske junakinje.

Lirika, ki se je glasila iz ilirskih pesmi Stanka Vraza in bi bila morala najti največ odmeva v nežnih ženskih srcih, je bila — lahko rečemo — pri nas skoraj neznana. Stanko Vraz je opeval svojo slovensko štajersko domovino, tudi njegov ideal je bila Slovenka, toda ko se je popolnoma posvetil ilirski ideji, je postala njegova pesem ozkosrčna, polpotujčenim Kranjcem nerazumljiva.

Zato Stanko Vraz ni imel upliva na sodobno slovensko — ali boljše — kranjsko literaturo — in tudi nežna lirika je molčala pod nastopom gromeče domoljubne pesmi. V tej je dobil Lovro Toman prvo besedo. Tudi Lovro Toman je bil romantik, toda predvsem rodoljub; uveljavilo se je pač tudi na Slovenskem ono geslo romantičnih narodnih buditeljev, da mora biti vsak pravi narodni buditelj pesnik. Pesem je bila samo sredstvo za probujanje narodnega čuvstva, nje cena se ni merila po umetnosti, ampak po narodnosti¹. Še-le pozneje se je uveljavilo Šafařikovo geslo, da je treba gojiti tudi znanost, posebno zgodovino.

Leta 1849. je izdal Toman „Glase domorodne“ — ki pomenijo za nas vrhunec narodnonavdušene poezije. To smer

¹ Gl. Murko: Deutsche Einflüsse.

opazujemo tudi pri Josipini Turnograjski, in naravno je, da jo je urednik „Slov. Bčele“ veselo pozdravil, ko se je pojavila na književnem polju, ker je pisala v duhu časa in je znala pridobiti one slovansko čuteče ljudi, ki so cenili umetnost po tem, kolikor je bila domoljubna in slovanska — ti ljudje so bili namreč podlaga vsega narodnege gibanja.

K svoji prvi uredniku Janežiču za „Slov. Bčelo“ poslani povesi „Nedolžnost in sila“ je priložila Josipina Urbaničeva to-le pismo:

Častiti gospod!

Slave dan je veselo zablščal. — Njeni sinovi hité ji vsak svoj darek prinesli, vsaki ji hoče po svoji moči pokazati, da je nje vreden sin. In zakaj bi njene hčere ravno tiste želje ne imele? — Ta misel je vzrok, da sem tudi jaz poskusila kaj v milem svojem jeziku pisati, — da se predrznem eno povestico — iz svoje nabirke na beli dan poslati in Vas prositi, da bi jo v svojo pridno „Bčelo“ vzeli. — Ljubo bi mi bilo, da bi že v februarškem zvezku natisnjena bila, in sicer, ako je le mogoče, brez da bi se oblike popravile. Josipina Turnograjska naj bo moje ime, ker je Turnski grad moj dom. — Ako bode ta prva poskušnjica mladiga nevaženiga peresa dopadla, hočem še nekatere njenih sestric vaši marljivi „Bčeli“ poslati.

Sprejmite priporočenje iskrene Slovenke

Josipine Urbančič.

Na Turnu, dne 11. januarja 1851.

Želja se je mladi Josipini takoj izpolnila. Njena povest je izšla v februarški številki na prvi strani (str. 33). Josipina je bila

takrat v osemnajstem letu. V tretji številki „Bčele“, ji je pisal Janežič v „Pogovorih uredništva“: „Blagorodnej gospodični J. Turnograjskej: S izverstnim delom ste stopili v kolo naših pisateljev. Ne opešajte na potu nastopljenem. Bodite predhodnica in izgled našim dragim slovenskim sestricam. Vaša krasna povest „Izdajstvo in sprava“ bode čisto nepremenjena prihodnjič natisnjena“. Takoj nato sledi še en stavek: „Blagorodnej gospodični A. O. v L. S serčnim veseljem smo sprejeli tudi Vašo povestico. Le tako naprej. Stoterni sad ne bode izostal“. Torej je obenem s Turnograjsko nastopila še ena pisateljica A. O. (Alojzija Oblakova iz Ljubljane?) a njeno delo je bilo skromno.

Tako je torej nastopila Josipina Turnograjska na slovstvenem polju. Kakor se vidi iz pisma, je imela nekaj svojih drobnih povesti že gotovih: pisala je torej kot sedemnajstletna deklica in je hotela služiti „majki Slavi“.

O vrednosti narodnega pesnika je vladalo takrat še visoko mnenje. Lovro Toman je predlagal, naj se zbere vsako leto slovenski narod na Bledu in naj venča svojega najboljšega pesnika. (Pozneje se je res vršila Tomanova slavnost na Bledu.) Z Lovrom Tomanom je bilo ozko združeno življenje Josipine Turnograjske, ki je postala njegova žena.

S tem smo podali ozadje o življenju in delu Josipine Turnograjske: Domače literarne smeri, narodna vzgoja, slovanski odmevi, važni časovni dogodki: romantika, zgodovina, narodno probujenje; to so uplivi dobe.

Josipina Turnograjska je pravi pomladanski cvet naše narodne romantike. Ako pomislimo, da imamo do te dobe še-le eno večjo originalno slovensko povest (Cigler: „Sreča v nesreči“, l. 1836.) in prve poizkuse slovenske proze in da ni

imela tedanja literatura nobene skupne smeri — ta doba pomeni kipenje, prehod — se moramo čuditi mlademu njenemu talentu, ki je našel svojo pot dela in je ustvaril, kar je zahtevala doba. Značilno je pri tem, da je bobneče domoljubno pesništvo ni zva- bilo — nad vse je ljubila — Prešerna. Kar je v njenih spisih mladega, naivnega, nepopolnega — to je posledica napačnih vzorov in nazorov — ki so veljali v njenem času za edino prave. Pod ugodnejšimi pogoji bi se bil brez dvoma lepše razvil njen talent.

Dogodki l. 1848. so zelo uplivali na mlado razvito deklico, kajti njena vzgoja ji je dala podlage, da je pojmovala preobrat, ki se je vršil v Avstriji. V tej dobi, ko se je na vseh straneh začelo gibanje za prebujanje naroda, je tudi Josipina Turnograjska prišla za pero. Leta 1851. je prinesla „Slov. Bčela“ že v februarški številki njen prvi tiskan spis: „Nedolžnost in sila“. — Tega leta je bila Josipina v Gradcu in je sodelovala pri slovenski veselici. „Slov. Bčela“ prinaša v aprilovi številki poročilo pod naslovom „Zmes“: Slovenska „beseda“ v Gradcu 23. marca 1851. Na veselici je vladalo veliko navdušenje — imela je slovanski značaj, pele so se Potočnikove in Riharjeve pesmi — pa tudi poljske in češke pesmi. Poročilo pravi, da je bila to „prva“ slavjanska beseda v Gradcu. — „Velika izvoljena množica je polnila dvorano. Veliko slavnih Slavjanov, gorečih rodoljubov in visokorodnih družin, kakor tudi veliko tužcev je bilo zbranih. Vsi so z veseljem, zadovoljnim srcem besedo zapustili z voščilom, da bi ji kmalu druga sledila. In šli smo navdušeni dalje; zdelo se mi je lepše nebo, vse prijetnejše, — vse bolj domače — ož čudna moč je pesmi maternoga milokrepkoga jezika! Mura se mi ni več tak mutna zdela; bolj glaseča, bolj bistra je veselo gonila naprej

dirne valove v Slavjansko Savo z veselo novico, ki jo je sprejela z svojega brega. Zdelo se mi je, da se je „Gradec“ bolj mogočno oziral na prelepo okolico, kakor ob časih, ki so Slovenci si krog njega mesto „gradili“ — in ko so o njem slovenske pesmi se razlegale in slovenske orožja šumele. — Sladek, brezkončno sladek spominj je vsakomu Slavjanu ostal na „besedo“, ki je tak lepo vse bratske narode ene majke složila . . . Vse je bilo jedino. — Zato hvala Vam in slava slavjanski mladenči, in rodoljubi, ki ste v čast matke svoje povzdignili glas z zavestjem, da glas je vlekel za Orfeom kamenja in drevje in morje, da glas Amfiona je sestavljal skale v zidovje, gradil mesta, da glas ima čudovito moč. Ne vpehajte tedaj — začetek je slaven. Vlečite nazaj iz naročja tujstva zgubljene ovčice na srce matere rodnice. Zgubljene ovčice! Oj žalostnega serca moram obstati, da jih je še tudi tukaj mnogo zanikernih pozabljujcev, da so jih slavjanske matere rodile — o silno veliko! — Pa zadosti te grenke kapljice; naj ne gnusi čistega veselja „perve besede“. Tako poroča Zoridan o tej besedi. Citirali smo te stavke zato, ker kažejo mišljenje in navdušenje te dobe.

Na tej veselici je sodelovala tudi Josipina Turnograjska. Poročevalec piše o tem (po četveropevu „Strunam“ besede dr. Prešerna, napev Kamila Maška) „Sledila ji je“ (namreč pesmi) — „pazi moja ljuba čitateljka — prekrasna — iz serca spèvana pesem od „Josipine Turnograjske“, iste Slovenke, zveste verle hčere matke Slave, ki ti je že v „Bčeli“ v dveh prelepih povesticah medka svojega serca ponudila. Navdana je božjega duha, objeta višjega nadušenja, blagoga in krepkoga serca ta vneta Slavjanka, — to priča zopet njena pesem „občutki“ na besede L. Tomana. Nje glas oživuje v besedah izrečene mertve „občutke“ in se vliva

v persi, ki redijo prečudno, neizrekljivo hrepenenje, kakor bi um prostil cesto, kakor bi bil um kazal, kakor bi ga v glasih — izrekel. Tako je dopadla — da se je morala ponoviti. — Slava, ti blaga Slovenka. Naprej in naprej izgled in zvezda svojim sestricam prepevaj, govori, sveti, da jim zbudiš neskončno moč rodoljuba, da postanejo tebi enake, kinč in veselje — domovine!“ — Iz tega poročila razumemo marsikaj. Josipina je bila glasbeno izobražena in sodelovanje na takih slavnostih je moralo povzdigniti njeno navdušenje za slovensko stvar.

V tej dobi se je Josipina seznanila tudi z Lovrom Tomanom. Lovro Toman je bil takrat slaven in znan po svojih „Glasih domorodnih“, ki so izšli leta 1849. Bilo mu je takrat 22 let (rojen je leta 1827.) in je bil tip navdušenega narodnega študenta. Leta 1852. je prišel k finančni prokuraturi v Ljubljano in se je hotel čez tri leta posvetiti odvetništvu. Slišali smo, da je Josipina v Gradcu pela Tomanovo pesem — njegovo ime ji je bilo torej dobro znano — in tudi Tomašu preddvorska gospodična pisateljica ni bila neznana, saj je bil doma onstran Save v Kamni Gorici, torej ne daleč od Preddvora. Josipina je bila v tej dobi nežno, krasno bitje, z idealno zunanostjo. — Razlag jo opisuje tako-le :

„Josipina Turnograjska - Urbančič, vsestransko izobražena, navdušena prorokinja slavjanska, koje spise, otroke bistrega uma in ostrega peresa z velikim navdušenjem čitamo ter zopet čitamo . . . rasti je visoke kakor mlada jelka, vitka, tenka kakor gorska vila, — duhopolnega obraza, žarnih modrih oči, belosvetlih las; duše nežno-čutljive vzoro-polne — duh in srce, um in razum, enakih, nenavadnih, silnih moči. Brez sladkanja in pretiravanja morem tedaj reči, da je ta domorodkinja velikansko čudo

med devami slavjanskimi. Poleg tolikih znanosti inostranskih se ipak ni odtujila, izneverila rodu, svojemu nesrečnemu, kakor to vidimo delati jako mnogo nevrednih Slave hčera. Zakaj ne? Ker jej um in srce živi. — Nje obnašanje je miloljudno in ozbiljno, ona je Slavjanka navdušena in že na vedrem čelu, v bistrem očesu se jej more videti notranje duševno življenje, katero neprestano razpleta globoke misli, katero se vedno bavi okoli vzorov nebeških vedno jasne domišljije.“ — Dr. L. Toman jo opisuje v „Planučah“ (I.) tako-le :

Tanka kakor jelka
mična ko gazelka,
jasna ko nebesa,
žarnega očesa,
mila kakor luna,
glasna kakor struna
žlahtna kukavica
čista golobica,
rožica cveteča,
duša hrepeneča,
moja slava, moja Vila,
to je moja ljuba mila.

Tako se je torej spomladi leta 1852. začela ljubezen. V „Glasovih ljubezni“ je Toman opeval to ljubezen; tam poje o „cvetici“ :

Raste mi cvetica krasna,
v solnce vedno se obrača,
ljubi le nebesa jasna,
žarkom vso ljubezen vrača;

in ko solnce žarke skrije,
rožica solze pretaka,
dokler solnce ne prisije
in raduje stvar se vsaka.

Roža, moje srce zvesto,
Tebi — solnce — vedno vdano
v srečno se obrača mesto,
kjer te vidit jim je dano,
le za tabo gre želeče;
žalostno je, če se skriješ
jasni pa se hrepeneče,
kadar zopet mu posiješ.

Take in podobne pesmi ljubezni čitamo pri Tomanu. Ona pa jih ni — pisala, dasi je bila pesniško nadarjena. Iz te ljubezni je bila l. 1853. poroka. Lovro Toman in Josipina Turnograjska sta za svojo dobo gotovo najzanimivejši par, kajti on je bil vzor rodoljuba, in ona vzor navdušene Slovenke. Poročila pravijo, da je bila njiju ljubezen zelo lepa in zakon zelo srečen.¹ Nimamo vzroka dvomiti niti o enem niti o drugem — dasi od njene strani nimamo nobenega pisanega dokaza kake posebne sreče. Pisala je prav v tej dobi marljivo svoje povestice, in nikjer ni

¹ Andr. Praprotnik piše o tem zakonu: „Obema cvetela je najlepša in najmilejša pomlad človeškega življenja. Poročila sta se v pravi pesniški ljubezni 22. septembra l. 1853. To je bil zakon, ves posvečen pesništvu. Kmalu po slovesni poroki v očetovem gradu na Turnu, sta presrečna zakonska šla v Gradec, kjer se je dr. Lovro Toman dalje izobraževal v pravoslovju. Tu se je Josipinin duh še višje povzdigoval in dosegel najlepše čednosti in bistrosti slovenske soproge.“

najti odmeva prekipévajočega čuvstva, ki bi govorilo o lastni sreči . . . To tajnost skrivajo njena doslej neizdana pisma. Toman je odšel s svojo ženo v Gradec, kjer je hotel dovršiti študije. Tu je imela Josipina mnogo prilike, da se je posvetila umetnosti. Zanimala se je tudi za javno delo. Njen dom je bil zbirališče rodoljubov. Zahajal je k njim Muršec in drugi . . . In že je bil konec. Umrla je 1. junija l. 1854. in je pokopana pri sv. Lenartu v Gradcu. Njena smrt je vzbudila mnogo odkritega sožalja. Časopisi so tožili nad njenim grobom. Mladi Stritar ji je zapel nagrobnico. Umrla je prva in tedaj najboljša — slovenska pisateljica.¹

Na njenem grobu sta ji postavila dr. L. Toman in brat Ivo Urbančič l. 1867. nagrobni spomenik, pet metrov visoko piramido iz nabrežinskega marmorja z napisom:

Tu leži

Josipina Turnograjska
pisateljica slovenska

rojena Urbančičeva 9. julija 1833.,

umerla omožena Tomanova 1. junija 1854.

„Kdor dušno živi, ne umerje!“

¹ O njeni smrti je poročal dopisnik M. M. (uršec) iz Gradca v „Novicah“ (1854. 47.) sledeče:

„Lepa zvezda je bila pristijala na naše obnebje, prijazno je svetila, nadepolne žare razlivala. Veselo smo jo gledali in se je radovali — ali Bogu bodi potoženo — naša mila danica je prerano ugasnila: Josipine Turnograjske ni je več. — Hipoma se je raznesel glas po Gradcu, žalostni glas o smrti njeni. Neznanci pomilujejo mlado v dvajsetem — oziroma enoindvajsetem — letu umrlo gospo. Slavjani pa objokujejo nenadomestljivo izgubo. Vse polno jih

Delo Josipine Turnograjske je ostalo nedokončano. Kar imamo od nje — to so mladostni poizkusi, odmevi mladega navdušenja, izraz sodobnega rodoljuba. Toda ti odmevi in poizkusi kažejo, da je ležalo v mladi pisateljici mnogo notranje sile — in da je Josipina smatrala svoje delo za resno. Naravno je, da doba treh let, od prvega nastopa do smrti, in to v času od 18.—21. let, ko je še mnogo nejasnega v mladi duši, ni mogla roditi največjih del. Kolikor je, je vredno umetnice. O literarnem delu in zapuščini je pisal dr. Lovro Toman po smrti Turnograjske. Ne moremo podati boljšega pregleda, kakor ga podaja njen mož, ki je gotovo najbolje poznal njeno delo. Toman nam piše:

„Potekla je ura najblagejšemu bitju, ko je Josipina, najvrednejša hči domovine, premila in ljubeznjiva moja ženka zatisnila svoja mila očesa i shrepenela k večnemu viru.

Umrla je, ah, da umrla. Al' neumrjoča bode večno živela! Pila si je neumrjivosti iz vednoličjega toka krasne narave, iz krasote zemlje, iz veličanstva nebes, iz svita resnice, iz sreče ljubezni in iz spozanja Boga — pila si vedno živeče kapljice žarne v svoje čisto preblago srce v jasni in bistri svoj um — i jih je lila v čudotvorne besede preljube matere svoje. — Gotovo bode slehernega Slovana razveselilo v srce, ko bode zaslišal, da Josipina, akoravno je bila tak rano od zemlje skipela, je veliko iz neizmernih zakladov uma in srca zapustila svojemu narodu. Ali

pride h pogrebu, svoji miljenki zadnjo čast izkazati. Bivša družba slovenska se zdi znovič zedinjena, omlajena, pomnožena. Po cerkvenem blagoslovu jej pred odvožnjo zapoje rojaki latinsko otožnico. Trije duhovniki in žalostna glasba spremljajo številni sprevod. Po pokopu na Št. Lenartskem pokopališču pa jej v slovenski pesmi odpoje otožno slovo in večni mir. Nje grob tukaj bo našincem predrag kraj, nje mili spomin bo nam v blagoslovu živel.“

koliko višerodnih videj — bogapolnih vzorov, ki se niso izrekli, temni so le plameli v zakritem žarečem morji njenih občutkov, vzela je s seboj v tiho gomilo! Morebiti ni bilo kmalu bitja in posebno ne deklice pod solncem, ki bi bila toliko darov od nebes prejela, srce in um razmerno, vsestransko si tako odgojila, naravo, človeka, Boga tako razumela, toliko znanstev v vedah i umah si prilastila, ki bi v vsem tako popolna bila v taki mladosti kot ona, ki ne živi več med nami. — Nad njo so se besede nekoga izvrstnega pisatelja do čuda izpolnile, da človek, ki mu genij v srcu živi i kipi, more se osamljen i ločen od sveta popolno razviti i vse razmere človeške dokončno spoznati.“

(Nato obljublja Toman napisati njen življenjepis in izdati njena dela „posebno za vas, deklice, i žene slovenske, ki ste pozabile svoj rod ali pa za posvetnim preveč hrepenite“). „Životopisu pa če slediti vse, kar je za občinstvo pisala ali se mu podati more, i tega je veliko več, kakor je dosedaj priobčenega. Vsa njena duševna dela delé se: 1. v povesti; 2. v razne spise, pesmi, prevode; 3. v liste; 4. v napeve i glasbenike.

1. Povesti je nekaj v „Slovenski Bčeli“, nekaj v dveh knjigah „Zore“ natisnjenih i sicer: „Nedolžnost i sila“, „Musa izdajnik“, „Slavjanski mučenik“, „Zvestoba do smrti“, „Svatoboj puščavnik“, „Boris“, „Rožmanova Lenčica“ i „Tvrdislav“. Kaki občutki, kake misli v kaki besedi se razlivajo že v teh povesticah, kratkih po natisu a neizmerno polnih duše zlatega zrnja! — Razun teh povestic je pokojna napisala še okoli dvajset drugih, ki še niso zagledale belega dneva i ki vse so vredne sestrice preje imenovanih. Naj se le nekatere iz njih imenujejo, kakor: „Vilica“, „Marula“, „Svobodoželjna Slavjanka“, „Rodoljub“, „Sodba Bretislavova“, „Spitignjev i vdova“, „Nikola Zrinji“, „Sprava“, „Moč

vesti“ itd. Zraven tega pa je moralo več povesti komaj začetih, ostati, kakor jih je več tudi le v načrtu imela, ali celo le po imenu, naslovu i predmetu zaznamovanih. Namenila je rajnka spisati „Ogledalo človeškega srca“ v povestih i ž njimi zajemati kreposti i zlobosti njegove. Zbirala si je za to predmete iz zgodovine, najraje iz slavjanske, da bi Slavjanom živo govorili. Prekrasen namen! — a ni se do konca izpolnil. — Žalostno je, da moralo je zastati tako srce, ki je toliko hranilo v sebi.

2. Pesmi, razni spisi i prevodi. Pisala je eno, edino in v resnici izvrstno pesem: Zmiraj krasna je narava. — Med spisi moram najprvo omeniti sestavka „Metrika proze“. Vsakdo se mora čuditi temu sestavku. Da je ranjka pisateljica tako metriški pisala ko malokdo drug, priča vsaka vrstica njenih povestic. Da je pa lastnost metriško pisati, ki je z doslednostjo misli ozko zvezana i mora biti duhu prirojena, tudi v vodilih, pravilih in dokazih in sicer tako došledno, premišljeno, umetno in jednotno izrekla, to mora človeka prevzeti. — Opomnim še dalje sestavkov: „Na grobu Prešernovem“, „Grecia — Slava“, „O kipih velesovskih“, „Hoja iz Preddvora na Turn“, „Pustigrad“, „Jesen“, „Donava“ (o poroki cesarja bivše Avstro-Ogrske) itd. Tudi v tej vrsti je komaj začeto delo, ena tragedija: „Vilica“, ki bi bila, kolikor se iz začetka videti mora, izvrstna; predmet ji je tisti, kakor v zgoraj imenovani povesti. Omeniti je še prevoda ilirske novele: „Nepoznani dvobojevnik“.

3. Listi. Resnično je, kar pravi modri Goethe, da je marsikateri, ki ga še po imenu ne poznamo, v svojih listih več izvrstnega pisal, ko daleč sloveči pisatelj, i to se bi bilo dostojno izpolnilo nad Josipino, ko bi ne bila nič drugega ko same liste pisala. I če omenim, da ona ni ne vrstice i besedice nepremišljeno

pisala, da je svojim prijateljem in prijateljicam na blizu in daleč v tuje kraje o vseh razmerah človeških, dopisovala o najvišjih idejah, o Bogu, svobodi, ljubezni, domovini, zgodovini narodov, naravi, o vedah in umah i da se je takih listov število na več sto narastlo, lahko sleherni previdi, koliko medu, zlata, biserov in plemenitih zrn iz njenih dušnih zakladov leži v listih.

4. Napevi in glasbenike. Bila je ranjka preizvrstna sviraljka na glasovirju. Razlivala je v čarovne glase svoje občutke in misli, ker v glasu se duša bolje izrazuje, kakor v besedi — a malo premalo od tega je zapisala. — Mili napev „Občutki“ je sploh znan a ne tako „Tri rožice“ i „Napitnica“ — vsi izvrstni napevi. Ne morem in ne smem zamolčati, da je tudi vedno govorila o spevoigrí „Črtomir in Bogomila“, i je tudi že več pesmi iz nje prepevala, ki so se pa le hranile v njenem spominu i glasu, in niso zapisane. Posebno izvrsten je samospjev Črtomira, ko svojim vojakom predno ž njimi udari na vraga, napiva „Slavi i domu“, i za temi doneči kor srčnih vojakov. Neizrečeno mil i pomemben je dalje samospjev ribičev, ki hitro po izgubljeni bitvi tužen veslja po Bohinjskem jezeru poje:

„Plavaj, plavaj prosta ribica
vjela se boš v mrežico“ itd.

„Glasbenik“ (kakor jih je sama imenovala) je tudi žalibog! nekaj za vselej pošumelo; ostale so le sledeče zapisane: „Rodo-ljubice“ (okrogle), „Spominčice“ (okrogle), „Zoranka“ (polka) i „Milostinke“ (gorenjske) vse prekrasne, mile, izvirne. — To so duševna dela Josipine Turnograjske,“ — zaključuje Toman svoje poročilo. — „Zadosti — gotovo veliko jih je, ker ona je bila pri vsem tem, da je spisovala in se vedno učila, najzvestejša hčer,

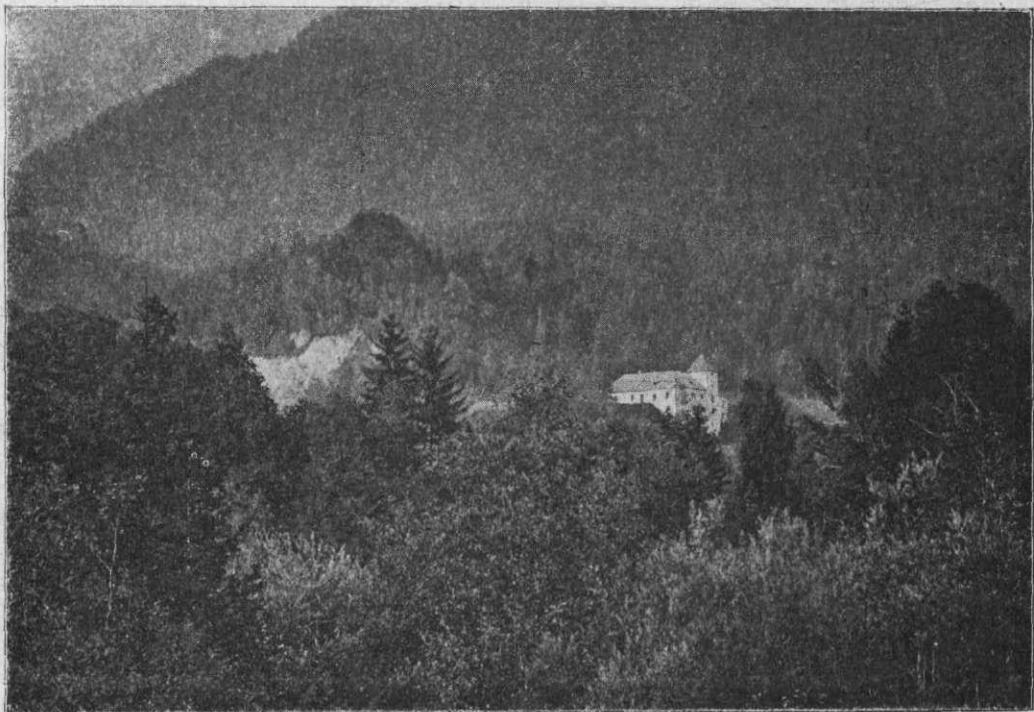
najboljša sестrica, najskrbnejša in ljubeznivejša ženica i v vsakem oziru izvrstna gospodinja . . .“ Nadalje Toman obljublja: „Bodem tedaj vsa dela, ki jih je ranjka zapustila, skrbno zbral, jih s svojo najboljšo previdnostjo ovrstil in jih natisu z njeno podobo izročil. Pa vse to se mora dobro premisliti i se ne sme pre nagliti, ker bi bila velika krivica pokojni, ako bi njena duševna dela ne prišla na svitlo v vredni obliki . . .“

„Predno sklenem ta popis, naj vam še, predragi Slovani, ko sem vam naznanil kaj je bila i kaj je pisala Josipina Turnograjska, in ko se mora vsak čuditi, da je bila ona tako molčeča, povem, da je molčala, ker je bila pri svoji nenavadni popolnosti neizrečeno ponižna, i je zmiraj le po tihem dalje hrepenela . . .“ Tako piše Toman o Josipini. Dasi je te besede narekovala ljubezen in spomin na kratko srečo, vendar nimamo vzroka dvomiti nad njimi. Iz vsega pa vidimo, da je bila Josipina vsestransko kulturno delavna, da je bila umetniška duša, ki se je še-le razvijala in izpopolnjevala.

* * *

Spisi in umetnost. — Tiskani spisi. — Njih snovi, zgodovina, slovanska zgodovina, ženske junakinje, ljubezen do prirode. — Vsebinska spisov. — Viri in uplivi. — Misli v spisih in njih tendenca: opisovanje prirode. — Zmiraj krasna je narava. — Jezik, slovenščina in ilirščina. — „Slov. Bčela“ in „Zora“. — Janežič in Razlag. — Upliv Prešerna. — Slog in dikcija. — Métrika v prozi in poizkusi posebnega ritma. — Slovníške oblike. — Umetnost. — Miniature in slike.

Delo Josipine Turnograjske moremo danes presojati le po njenih tiskanih spisih, kajti Lovro Toman svoje obljube ni izpolnil in ni izdal vseh njenih del. Tudi pozneje ni do tega prišlo. Vsa

Grad Turn pri Predvoru.

zapuščina je baje še danes na gradu Turn¹. Ako je rekel dr. To-
man, da bi bilo krivično, ako bi se nje dela ne izdala v lepi
obliki, je gotovo tem bolj krivično, ako se sploh niso izdala. Vi-
deli bi v njih slovensko narodno ženo petdesetih let; iz vsega
moremo sklepati, da leži v njenih pismih mnogo zanimivega, in
pisma so za življenjepisca in zgodovinarja najboljši vir, iz njih
najbolje spoznamo ljudi in dobo. Ker so druga njena dela danes
nedostopna, moremo le iz tiskanih spisov sklepati na njeno umet-
nost. Tudi ti spisi — kakor jih je malo — nam kažejo Josipino
kot pisateljico in umetnico v jasni luči.

Prvo, kar zapazimo v njih, je to, da prevladujejo zgodovin-
ske in sicer zgodovinske slovanske snovi.

Bilo je v duhu tedanje dobe, da so se obdelovale zgodo-
vinske snovi; romantika je ljubila starodavnost, gradove, nesrečne
junake, ječe itd. Okoli l. 1848. pa je prihajala v to romantiko
nacionalna tendenca; Josipina Turnograjska je že pri svoji vzgoji
sprejela mnogo ljubezni do zgodovine; domači grad in gradovi
naokoli so budili romantične zgodovinske spomine; ti spomini so
se pomnožili s čitanjem; pozneje pa je živela v krogu, ki je bu-
dil staro slovensko in slovansko zgodovino, ker so s tem hoteli
uplivati na novo prebujeni narod. Slov. Bčela 1851 ima tri četr-
tine spisov iz slovanske zgodovine, ki hrani v sebi mnogo ro-
mantičnih dogodkov in junakov. — Poleg narodnostne tendence
odseva iz spisov Josipine Turnograjske ljubezen do svobode, do
domovine in do naroda (odmev časa), in glase se gesla bratske
slogë, odpuščanja, ljubezni. Značilno pa je, da ljubi pisateljica
posebno ženske junakinje in zelo rada kaže žensko zmagovito silo,

¹ Gl. Dom in Svet I. c.

kakor da bi hotela navdušiti slovensko ženstvo, za narodni boj. Poseben znak njenih spisov je krasno opisovanje prirode, v čemer se kaže njena ljubezen do narave.

Tiskani spisi Josipine Turnograjske obsegajo sledeče povesti:

1. Nedolžnost in sila (Slov. Bčela 1851. I. str. 33—34).
2. Izdajstvo in sprava (Slov. Bčela 1851. I. str. 65—68).
3. Slavjanski mučenik (Slov. Bčela 1851. II. str. 129—151).
4. Svatoboj puščavnik (Slov. Bčela 1851. II. str. 50—52).
5. Zvestoba do smerti (Slov. Bčela 1851. II. str. 130—131).
6. Boris (Zora 1852. str. 58—66).
7. Tverdislav (Zora 1853. str. 113—127).
8. Rožmanova Lenčica (Zora 1853. str. 128—140).
9. Marula (Vodnikov spomenik str. 231—232).

Pesem „Zmiraj krasna je narava“ je natisnjena v življenjepisu dr. Lovra Tomana, ki ga je izdala Slovenska Matica l. 1876. Po sporočilu dr. Tomana se da sklepati, da je natisnjena zapuščina večja nego tiskani spisi.

Povesti Josipine Turnograjske niso obširne: obsegajo le nekaj tiskanih strani. Čitatelju se zdi, da je v njih le podana vsebina tega, kar je pisateljica kje čitala. Zato so te povestice le mične sličice, ki nas spominjajo na drobne slikarije, ki so bile v modi v oni dobi. Podamo kratko vsebino njenih tiskanih povesti.

„Nedolžnost in sila“ obdeluje znano snov Veronike Deseniške. — Snov Veronike Deseniške je romantična in se je že takrat pojavila v literaturi. Neznani pisatelj je prevel to snov iz češčine za Gajevo Danico (l. 1838. str. 30—34) pod naslovom: Veronika iz Desenice.¹ Lahko, da jo je nanjo opozoril Lovro Pintar, ali pa

¹ Gl. Šurmīn: Hrv. Preporod str. 47.

jo je čitala kje drugje. V slovenščini je bila menda tu prvič leposlovno obdelana; pozneje je isto snov porabil Jurčič za svojo dramo.

„Izdajstvo in sprava“ obdeluje znano snov o Juriju Kastriotiču, banu arbanskem.

Kje je dobila Turnograjska snov za to povest, se ne more natančno določiti, izvedeli pa bi lahko, ako bi pregledali — njeno knjižnico. Snov o Kastriotiču je jugoslovanska in se vidi iz nje zanimanje za jugoslovansko zgodovino — upliv ilirizma.

„Slavjanski mučenik“ obdeluje snov sočasnih političnih bojev. Leto 1848. je oznanilo svobodo narodom.

Ta povest kaže slovansko čuteče srce pisateljice in se vidi iz nje, da se je zanimala za sodobne politične dogodke. Značilno je tudi popisovanje zadnjih trenutkov „slovanskega mučenika“, — pisateljica je znala snov zelo estetično podati. Vsebinsko in ime junaka so ji dale novine; saj je bil komaj prvi boj končan.

„Svatoboj puščavnik.“

Staroslovanska zgodovina je bila najbolj priljubljen predmet te dobe, pisalo se je o tem povsod mnogo, zato ni čudno, da je prišla pisateljica na to snov. Pod naslovom je opomba: „Po besedah poljskega pisatelja Kromerja je bilo Svatopluku mlajšemu tudi Svatoboj ime.“ Morebiti je iz Kromerja tudi vsebina. Zanimiva pa je misel, ki jo izraža pisateljica, da je prirodna krasota in tihota nadomestilo za vse blagre sveta.

„Zvestoba do smrti“ obdeluje zgodovinsko snov o Nikolaju Zrinjskem.

Spomin na Nikolaja Zrinjskega in njegove junake se je mnogo ponavljal v hrvatski književnosti te dobe, in narodna domišljija je okrasila njegovo junaško obrambo Sigeta z raznimi povestmi. Podobna povest je tudi ta, ki kaže zopet slovansko žensko hrabrost;

Josipina Turnograjska je rada opisovala take junaške žene. (Obramba Sigeta pozna še dvoje hrabrih žen: žena Nikolaja Zrinjskega je zažgala smodnik in njegova hčerka je umrla, da se je mogel nje ženin svobodno bojevati.)

„Marula“ nam kaže slovansko junakinjo. „To je storila hrabra — Slavjanka,“ se glasi konec.

Tudi snov te povesti je zajeta iz naše južne zgodovine in kaže slovanski in ženski ponos pisateljice.¹

„Tverdislav“ je snov iz ruske zgodovine, iz časa boja za svobodni Novgorod.

Povest je polna lepih misli in kaže podkupljivost in nehvaležnost ljudstva, na drugi strani pa zmago pravice in veliko ljubezen starega posadnika, ki mu je svoboda domačega mesta nad vse.

„Boris.“ Snov je zajeta iz prve bolgarske zgodovine. Ciril in Metod sta pridigovala krščanski evangelijski v slovanskem jeziku,

¹ „Marula“ je bila znana v slovanskem svetu, ker jo je češki pesnik Jan Kollar ovekovečil v svoji „Slave hčeri“. Tam jo namreč najdemo med onimi slovanskimi junakinjami, ki so vsled svoje hrabrosti prišle v slovanska nebesa. Sonet se glasi

Tu v šestem krogu slavljencev so stale
junakinje, ki v brambo domovine
može so spremljale in svoje sine,
in z njimi so se hrabro bojevale.

Med njimi v slavi one so bleščale,
ki bramba devina slavi njih čine,
Marula, hči slovenske pokrajine
in one, ki so v Carigradu pale.

Kollarjevo ime je bilo Josipini dobro znano. Saj je bil to pesnik slovanstva. Ko je leta 1852. umrl, je prinesla „Slov. Bčela“ nekrolog. Bil je oboževan od svoje dobe.

Marulino junaštvo opeva tudi jugoslov. pesnik Kašič-Miošič v svojem „Razgovoru ugodnem“.

le bolgarski car Boris se je dolgo ustavljal krstu. Naenkrat pa ga je pogled na sliko poslednje sodbe tako prevzel, da se je dal krstiti in z njim celi dvor.¹

„Rožmanova Lenčica“ je narodna snov. Pod naslovom stoji v oklepaju (Po narodnoj pripovedki). To je zadnja tiskana povest, ki jo je pisateljica doživela, in kaže, da bi bila Josipina Turnograjska počasi prešla iz zgodovinskih snovi na narodno domače polje.

V te kratke povestice je vložila pisateljica svoje vzore in nazore. Med stavki najdemo polno krepkih moralnih misli n. pr.: „o morečno zlato! ti podkupuješ serca, ti gospoduješ čez ljudstva, ti jih storiš neme in potrpežljive kakor ovčice, ali pa jih razjariš, ko divjo besno zverino.“² Zelo lepe so tudi primere n. pr.: „Kakor hrumeče morje, katero dviga burja veršeča, da se njega gromiči valovi valijo v propade i zopet na kvišku veršijo — tak se trume goste vale posadniku nasproti.“³

Priljubljeno je pisateljici posebno opisovanje prirode, ki gre pogosto v najmanjše malenkosti, n. pr.: „Že je temna noč svoje zagrinjalo na zemljico poslala. Žalostni piš se igra z verhi zelenih dreves, ktere le malokdaj mila luna posrebrni. S tamnimi oblaki je prepeto celo neizmerno nebo — enaka tmina prebiva v sercu begajočiga Svatoboja . . .“ Ali pa: „Beli dan posrebrni hrib in dolino. Ljubko sonce posije skoz gosto vrhasto drevje. U čistem zraku se strese sto in sto milih glaskov, kateri teko iz gládkih gerlečkov drobnih tičic — ko še zmiraj Svatoboj počiva . . .“

¹ Kakor vidimo, je zajemala Josipina Turnograjska zgodovinske snovi iz vseh slovanskih narodov. To je bilo tem lažje, ker so tedanji časopisi prav o starejši zgodovini Slovanov mnogo pisali.

² Tverdislav, Zora 117.

³ Tverdislav, Zora 118.

Bister studenček šumlja izpod skalice sive in se zliva med ljubko dišeče cvetlice.“ „In ko se zlato sonce zvečer od zemljice loči in ji k slovesu še milo zarjo po nebu razlije, kmalu vabi mila lunica zadovoljnega Svatoboja k počitku ali dolgo se ne more ločiti od zlatih zvezdic, krasnih lučic, katere tako ljubeznivo na zemljico kukajo.“ — Oporoka Svatoboja se glasi: „Naj nad mojim grobom iste ptičice prepevajo svoje veselinke, ktere so mi v življenju u svojo senco vabile in isti potoček naj šumlja mimo mojega tihega stana.“¹

„Pomladansko jutro je. Krilati prebivavci gostosenčnih borštov pošiljajo svojo milo pesmico v jutrohladni zrak i zbudijo mlado Lenčico iz sladkih sanj. Kmalu krasna devica pred belo hišo svojega očeta stoji. Hladni mili vetriček joj bije u lica okrogle, kterih rudeča boja se meri s krasno zarjo mladega jutra. Njeno živo oko se uzdigne u modro nebo, na kterom tu in tam rahel i tanak oblakec plava ko beli labudek . . . Kar pozdravi zlatorumeno sonce snežne kope ster-mih gorâ, se razlije kakor zlato morje po hribih in ravninah i zabliska se tisuč i tisuč perlic po krasnih ljubkih dišečih cvetlicah. Kmalu opira rujno lični obrazek lepe Lenčice merzla vodica žuborečega studenca, ki svoje šumeče pesmice, svoje srebrne biserje spuša čez bele kamničke. Harmonija, ki se proliva u milom žuboru vodice, u migljanju cvetlic u dihanju sapic u koru tic, harmonija, ki veže i družu vse stvari, ki se pretaka od mične cvetke do životdatnog sonca, od svetov do svetov u celoj naravi, Lenčici srce topi u neznanom občutju . . .“²

¹ „Svatoboj puščavnik“ str. 52.

² „Rožmanova Lenčica“ 131.

Enako ljubezen do narave vidimo v pesmi „Zmiraj krasna je narava“. Pesem je brez rim in opisuje naravo zjutraj, opoldne, zvečer in v noči.

Jezik v povestih Josipine Turnograjske nam kaže mnogo zanimivega. Seveda je treba pri tiskanih spisih paziti, koliko je izpremenil urednik Janežič, oz. Razlag. Janežič je bil za čisto slovenščino, Razlag za ilirščino. V „Bčeli“ in v „Zori“ se jasno kaže ta razlika v vseh spisih, zato je tudi jezik v spisih Josipine Turnograjske po oblikah drugačen v „Bčeli“, drugačen v „Zori“. V zadnjih spisih se vidi, da je pisateljica študirala „metriko proze“ in da je hotela spraviti ritem v prozo. Slovenska proza takrat še ni imela svojega sloga, niti svojih vzorov. Vsak je pisal po svoje. Splošno se na slog ni mislilo. Turnograjska je bila menda prva, ki je hotela v tem podati nekaj vzornega. Na to misel jo je privedlo morebiti znanje jezikov. Že iz prvega začetka vidimo, da posvečuje jeziku posebno skrb. In značilno je, da najdemo v njenih spisih tako pogosto stavke ki spominjajo na Prešernov „Krst“. Prešeren ji je bil prvi vzor — pozneje so uplivali drugi zgledi. N. pr. Veronika to slišati . . ., tudi ni mogla upati (prim. Prešeren: To videt', mladenič se Urški približa). „Na tleh leže najmočnejši stebri slavjanstva“ (Svatoboj str. 58). (Prešeren: Na tleh leže slovenstva stebri stari): „Saj je pripravljen zadnjo srago svoje kervi za tebe preliti . . .“ (Izdajstvo in sprava str. 68). (Prešeren: dokler ni zadnja sraga kervi prelita . . .) Beg Svatoboja spominja na beg Črtomira: „In kakor, da bi se same nebesa take ljubezni in sprave veselile se naenkrat oblaki ločijo in sonce zdaj zasije“ itd. „Strašni boj je bil — bilo je mesarsko klanje“ (Izdajstvo in sprava 67). Enako: „In ko bleda luna tisti večer izmed tamnih oblakov stopi, obsije okoli 20000 Turkov“, spominja na

enak prizor po boju ob Ajdovem Gradcu . . . Tudi prizor slovesa v „Rožmanovi Lenčici“, ki se vrši na Bledu, spominja na „Krst“. Na Prešerna spominja tudi opisovanje narave in posamezni izrazi.

Slog v spisih Josipine Turnograjske je že s prvega početka jedernat. Stavki so kratki, odrezani. Zelo ljubi pisateljica razna epiteta, katerih mrgoli; rada rabi deminutiva (posebno v Svato-boju), kar skoraj kazi celo sliko. Njeni spisi so sploh nekake miniature, zato skuša tudi v jeziku izražati drobnost slike. Pozneje pa zapazimo njene poskuse, da imej tudi proza svojo metriko. N. pr. v Tverdislavu čitamo ta-le odstavek (str. 116): „Kakor spomladi na verhu snežnika odcepi se krogla kristalnega snega, in u doline valeče se primejo u vsakom hipu nove sestrice, da zmiraj večja zmiraj silnejša valina dere navzdol, dok da bobneči plaz u dolino prikruši pokopaje u grob ledeni imetje seljanov, življenje ljudij: tako je ljudstvo zdivjano, kerog množica se u vsakom trenutju naraša“. Ali se ne zdi čitateljici, kakor da bi čitala heksametre? Vidi se, da so besede nalašč izbrane in sestavljene v ritem, da bi izražale naval množice. Takih mest najdemo v zadnjih spisih več in se vidi iz njih, kako si je pisateljica predstavljala „metriko proze“. Upliv Koseskega!

Po svojih oblikah slovenska slovnica takrat še ni bila čista in stalna, zato vidimo v jeziku Josipine Turnograjske vse sočasne slovniške napake: gošava, terdoserčen, smert, clo, celiga itd. Tudi v tem je razlika med spisi v „Bčeli“ in med spisi v „Zori“, kajti v „Zori“ najdemo že štajersko-hrvaške-ilirske oblike, mogočnoga, osveta, jednom, černoj itd. Tudi skovank ne manjka, dasi so morebiti delo urednika — in ne pisateljice. Značilen je za ta razvoj zaimek: ta, ta, to. S početka najdemo ti namesto ta, ker se je menda čudno zdelo, da je za moški in ženski spol: ta. Zato naj-

demo ti človek, pozneje pa prevlada hrvatski: „taj“. Vkljub temu, da je imela takrat na jezik ilirska struja močen upliv in da je tudi Turnograjska imela Ilirce najprej za učitelje, pozneje za prijatelje, je vendar skušala pisati v čisto narodnem jeziku.

Umetnost Josipine Turnograjske je nežna, priprosta, tu in tam otročje naivna. Vendar iz vsega odmeva resna globoka misel, ki kaže idealno mišljenje pisateljice.

* * *

Konec. — Pomen. — Glasovi o Turnograjski v drugih narodih. — Glasovi o Turnograjski v poznejši dobi. — Oznanjevalka pomladi.

Pomen Josipine Turnograjske v slovenski literaturi ni bil posebno velik; ustvarila je premalo; ne moremo reči, da je uplivala, dasi je dala lep zgled. Presojali so jo različno. Presojati pa se more in mora človeka ne le po tem, kar je na papirju, ampak tudi, kar je v srcu. Da bi jo bili kdaj precenjevali, se ne more reči. Prav ocenjena pa še dosedaj ni bila in ne more biti, dokler ni izdana vsa zapuščina; tam se pokaže njena cena.

V začetku so bili Slovenci pozorni na svojo pisateljico in tudi drugod so pisali o nji. „Slov. Bčela“ prinaša v junijski številki 1851 sledečo opombo:

„Slavnoznaní spisatelj in domorodec na Vögerskem Slovenskem gosp. M. J. Hurban izdaja „Slovenskje Pomladi“ mesečni beletristični časopis. U 4. zvezku tega časopisa hvalno spominja članek „Slavjanski mučenik“, ki ga je „Slov. Bčela“ donesla 1. maja 1851. in u katerem je žalostna smert Vilka Šuleka, mladega Slovaka popisana“. Na koncu svojega sestavka pravi gosp. Hurban: Izrečemo naš globoki poklon, poln hvaležnosti, poln hvale in spo-

štovanja k žlahtnej dami, ker je tam na dalekom jugu ljubeznivo spomenula u serdca milostnom brata od severja Tatranskega — mučenega zavolj vernosti k svojemu cesarju, zavolj ljubezni do svojega naroda, do nesrečne matere Slave. — Tako se tudi tam pri slavjanskih bratih pod Tatrami razlega hvala in slava slovenske pisateljice naše žlahtne Josipine Turnograjske . . .“

„Zora“ leta 1853. prinaša ruski članek, ki ga je prinesla „Sjevernaja Pčela“ (izh. v Petrogradu) v 66 šte. dne 21. ožujka 1852. o almanahu Zori iz l. 1852. Tam piše poročevalec (menda iz Gradca): V številu prozaičnih spisov, ki so v almanahu, najdemo povest o tem, kako je sv. Metod izpreobrnil k krščanstvu Borisa, carja bolgarskega . . . to povest je napisala mlada deklica Josefina Urbančič iz Turnograda v Krajini. Krasna deklica, pravijo izdajatelji „Zore“, je vzgojena od matere v družinskih stvareh, toda pri njeni izobrazbi niso pozabili razviti darov, ki krasi ženski um tudi v družabnem življenju. Njena evropska izobrazba je ni odtrgala od njene narodnosti in dasi čisla tuje literature, piše v narodnem jeziku. Ta pojav je redek v tem kraju, zato je razumljivo, da izdajatelji almanaha, ko opozarjajo na njo čitatelje, opominjajo tudi na druge mlade slovanske pisateljice. Ena iz njih, 14letna deklica, pod imenom Ljudmila pošilja s Štajerskega sestavke v list „Slovanska Bčela“ . . .

Tako se je torej pisalo takrat pri nas in drugod. Pozneje je bila Josipina Turnograjska skoraj pozabljena, po njeni smrti so nastopili Levstik, Stritar, Jenko in cela takozvana Glasnikova šola. To je bila nova velika pomlad slovenske literature; Josipina je bila le pomladanska cvetka, ki se je prikazala iz zemlje pri prvih solnčnih žarkih — in je izginila, ko so se začeli prvi pomladanski viharji. Oznanjala je pomlad, ki je sledila.

Dr. Rad. Razlag je pozdravil nastop slovenskega ženstva v javnosti v svoji „Zori“ l. 1852.¹ Tam našteva v odstavku „Životopisi“ vse naše takrat javno delavne in znane može, navaja njih dela in življenjepisne podatke z navdušenimi slavospevi (Bleiweis, Caf, Cegnar, Cigale, Ciringar, Danjko, Einspieler, Francelj, Janežič, Košar, Krempelj, Kvas, Macun, M. Majar, Miklošič, Murko, Muršec, Navratil, Pintar L., Prešeren, Bož. Raič, Robič M., Rude-naš, Simonič, Slomšek, Tosi, Trpinc, Trstenjak D., Vogrin, Vraz St.). Nato pa preide k onim ženskim imenom, ki so bila takrat v javnosti znana. Tako-le piše²: Slovanske domorodkinje. Domorodne deve! O čarokrasna milina in neizrekljivo razkošje za slovansko srce, ki se topi v nebeškem žaru mladega prvoletja, in oko se ne more nasititi pri pogledu na nežne rožice, ki jih škropi rajska rosa, ki jih vabi žarko solnce k mlademu življenju. S čim se more vsporediti vaše nežnomilo poslovanje, domoljubne posestrime? S svetlim žarom blede lune! Z bistrim sijajem zgodnje danice med neštevilnimi družicami! Z zlatoustno rujno zoro, ko odpira belí novi dan po dolgi, motni, mrkli nočni tišini? S prvim vse budečim žarom toplega solnca, ki vabi bilje in kali, mlado in staró v novo življenje? Ali s ptiči-slavci, ki v hladni senci širokejše lipe srcu tako drage žalostinke prepevajo? Ali z rdečimi, rajskodehtečimi rožami, ki se jih komaj nagleda in zrak se komaj nasiti, njih božansko milino? Ne, vse to niste! Ve ste navdušeni, od nebeške krasote starodavne majke vsihičeni, na lahnih, zrakomodrih krilih plavajoči geniji Slave, ki brez prestanka letajo sem ter tja, da vzbude sorodne brate k življenju, da utolažijo v

¹ Gl: „Zora“ jugoslovenski zabavnik za godinu 1852. v Gradcu.

² Njegovo ilirščino sem nekoliko poslovenil. Pis.

težkih mukah nesrečno deco, one v temnih ječah, da okrepe trudne roke, ki zidajo slavohrame, kujejo rudo znanosti in sejejo drobna semena po širokem svetu Slave. O bratje, čujte! Slušajte glasove teh angelov, da se Vam duh povznese v nebeške višine, v rajske višave, kjer kraljuje mati Slava; tam se sliši sladkojarni spev mladih vil, hčerk od vzhoda. Tam spletajo vence rujnolične deve, tam vežejo kite lahni angeli, da se ovenča svit uma, da se okrase hrabra prsa pravih sinov in hčera. Zlatojasno solnce nam vstaja, s slovanske zemlje se dviga gosta megla, beže divje zveri in ptice polnočnice, rodi se beli dan — probuja se staro in mlado k novemu življenju.

Vem predobrò, da imamo na vseh straneh prostrane Slavije domorodkinje, ki jih je priroda obdarila z bistrim umom in z zdravim srcem, ki so razumele svoj poklic, da izvrše sveto nalogo slovanskih sestra; poznam nekatere po imenu, druge po njih blagih činih; toda ne morem drugače, kakor da govorim sedaj samo o slovenskih devah in o domorodkinjah v tem skoraj povsem zanemarjenem kraju, kjer raste trnje in koprive, kjer cvete kokolj, da ne more dozoreti vsaka rastlina z zdravim srdom in s polnim semenom.

Lavoslava Kersnikova, ki je umrla v 17. letu svoje starosti leta 1850. v Ljubljani, je bila obdarjena z občutljivim srcem za vse dobro in krasno, z izvanredno lepoto in sladkim glasom, s katerim je tako milo in čustveno pela slovanske pesmi, da se je oko nehote polnilo s solzami radosti. Tako šumlja bister vir iz pečine, tako žubori hitri potok po rajskodišečih, cvetočih livadah. Zdaj vživa mir v naročju majke Slave, ki jo je zgodaj, ah, prezgodaj odpoklicala.

V „Slov. Bčeli“ so se pojavile letos tri bčele: iz Turnograda na Kranjskem, iz Ljubljane in iz Ptuja, ki rade volje dele iz svojih zalog sladkega medu. Prva je:

Josipina Turnograjska-Urbančič, vsestransko izobražena, navdušena slovanska prerokinja, katere spise, otroke bistrega uma in ostrega peresa, z velikim navdušenjem čitamo in zopet čitamo. Rojena je 9. julija leta 1833. v Turnu na Kranjskem. Rasti je visoke, kakor mlada jelka, vitko tenka kakor gorska Vila, duhapolnega obraza, žarnih modrih očíj, belosvetlih las; duše nežnočutljive, vzorovpolne, duh in srce, um in razum enakih nenavadnih silnih moči. Ona si je že prisvojila neverjetno množino znanosti in ved v naravoslovju, zgodovini, zemljepisju, računstvu in zemljermerstvu (geometriji) . . . Njej je dobro znano slovansko in nemško slovstvo, enako tudi klasična slovstva: grško in latinsko, katere jezike zna poleg slovanskih narečij ter se s čitanjem duševnih del stare in nove dobe neutrudljivo izobražuje. Na glasoviru igra kakor malokdo. Kdo se ne spominja radostno njenih spisov pod imenom „Turnograjska“ v „Bčeli“, ki so tudi naše brate na visokih starodavnih Tatrah na njo opozorili? Brez laskanja in pretiravanja morem torej reči, da je ta domorodkinja veliko čudo med slovanskimi devami. Poleg tolikih inostranskih znanosti se vendarle ni odtujila in izneverila svojemu bednemu narodu, kakor vidimo, da to dela sto in sto nevrednih Slave hčerij. Zakaj ne? Ker ji um in srce živi. Njeno obnašanje je priljudno in resno, ona je navdušena Slovanka in že na vedrem čelu in v bistrem očesu se ji more videti njeno notranje duševno življenje, ki neprestano razpleta globoke misli, ki se vedno v jasni domišljiji bavi z nebeškimi uzori. Njena zibika se je zibala pod visokim Štoržičem, kjer pihljaljo vedno čisti vetrovi, blizu starega Triglava, ki že več kot tisoč let gleda nesrečo in bedo slovanskega naroda in vabi otroke Slave v življenje. Vzrastla je ta rojena sestra modrih devic v družbi in pod varstvom svoje blage matere, ki je obvarovala ta krasni biser onih

stranskih potij, na katera družabno hlepenje današnjega veka tolikrat zagazi. Slava, Slava Tebi, draga deva.. Glejte tu mlade gospodične, zrcalo, v katerem se morate ogledati, ako imate resno voljo za splošno in osebno srečo. Vaše delovanje, vse trude in muke, bo zgodovina zapisala z zlatim peresom v knjigo večnih spominov.

Druga je A. O. (Vekoslava Oblakova ?), ki je iz Ljubljane priletela v uljnjak mlade „Bčele“, da pomore posestrimi pri težkem delu, svesta si važnega našega pregovora: kamen do kamna palača, zrno do zrna pogača.

Tretja „Ljudmila“, komaj 14 let stara, nadepolna J. L. G. . . . kova, je priletela iz Ptuja, starega mesta iz štajerskih ravnin, da prinese medu iz one zemlje, ki že dolgo zdihuje v tujih okovih. Gotov znak nastopajoče pomladi je to, kadar se roji grejejo na solnčni toploti, kadar iščejo prve rože mladega leta, da prineso mile glasove matici — kraljici, ki skrbno čuva bele dvore, dedščino svoje dece. Ne opešajte, drage sestrice, dokler se vam ne ovenča glava z belo-modrim-rdečim cvetjem za zasluge rodoljubja. Med tem pa sprejmite vse znane in neznanе pozdrav Slave in pobratima, in bodite uverjene, da bomo vas kot predhodnice boljše, srečnejše bodočnosti verno in zvesto nasledovali . . . „Nazori, ki jih razvija dr. Razlag v tem svojem pozdravu prvim slovenskim „domorodkinjam“, ki so nastopile po l. 1848. v naši javnosti, in slovenskim narodnim ženam sploh, odgovarjajo onemu romantičnemu naziranju o ženstvu, ki ga je imela visokoleteča pesniška doba v prvi polovici preteklega stoletja. Žena tu prehaja v ono nadnaravno bitje, ki ga je oboževala srednjeveška viteška romantika, ona stoji visoko nad svetom in pesnik vidi v nji vrhunec popolnosti. Ona gospoduje „čez vero, misli, delo“ (Prešeren). Ona je posebljena ljubezen, poezija, božanstvo. Jan Kollar, češki pes-

nik, katerega zvesti učenci so bili naši Ilirci, je izpremenil svojo Frideriko, ki je bila bo rodu Nemka v „Slave hčer“. Tam v nemški Jeni pod lipo je našel to hčerko nemškega pastorja in nji na čast je nastala knjiga „Slave hči“, ki se nam v nji kaže romantični slovanski svet, nebesa in peklo. Po smrti je prišla „Slave hči“ v slovanska nebesa in tam je videla one Slovanke, ki so ostale zveste materi Slavi. Takih Slovank si želi dr. Razlag posebno zdaj, ko je prišla nova pomlad. One naj bodo „geniji Slave“. Žal, da ni mogel imenoma naštetih več nego štiri. Leopoldina Kersnikova je bila hčerka profesorja in je nastopala od l. 1848. kot pevka in kot igralka na odru v Ljubljani. Druga ženska imena te dobe so izginila v pozabljivosti. Svobodno navdušenje l. 1848. je našlo svoj odmev tudi med slovenskim ženstvom v Ljubljani, žal, da je to vse prišlo nepričakovano — in je kmalu prešlo. — Drugi dve imeni, ki jih navaja Razlag, sta se pojavili v „Slov. Bčeli“ in sta z njo l. 1853. izginili — brez večjih del.

Kako je vplival nastop Josipine Turnograjske na naše ženstvo, nam kaže pismo, ki ga je poslala Milica Ž. uredniku „Slovenske Bčele“. A. Janežiču. V števil. 11. (z dne 11. marca 1852) je priobčil Janežič pesem „U spomladi“ od Milice Ž. Pesem popisuje природo v pomladi in se začenja tako:

Krasne naše so gorice,
tak veselo zelene,
zvončki, pevčice, zlatice
cvetke ženejo mlade.

Zadnja kitica (10) se glasi:

Vedno stari Bog saj biva,
zvezde nam še svetijo,

val valove naj spodriva, —
upa rožce še cveto! —

Pod črto pa čitamo sledečo opombo:

„Ponaglimo se uverstiti pričujočo mično pesmico, ktero je nam pred nekaj dnevi mlada iskrena domorodkinja iz Kranjskega poslala. Lepo znamenje, da se domorodni duh tudi med našim krasnim spolom čedalje bolj zbuja in razvija. Priložen je bil sledeči listič:

„Sprejmite tudi iz naših krajev vzbujeni glas majke Slave; dalječ u naših gorah sem začula mile glase Josipine, cvetice našega spola. S tako mičnimi glasovi vzbuja vse nje posestrime Slovenke za domovino, da se pri vsi svoji nemogočnosti vendar nisem mogla zdržati nje vzbujajoči ljubezni odpisati. Tukaj mala poskušnja, ako jo uverstiti blagovolite, da tudi ona začuje, da nje besede niso v veter govorjene, da zaznade, kakšen duh pri nas u „raju Slovenije“ biva. Ako ta mala skušnja svojo pot doseže, mi boste dovolili, da u bodoče še kake večje stvarice pošljem. Živeli Slaveni!“ — Serčno prosimo za obljubljene reči. Prav radi jih bomo po „Bčeli“ razglasili. Uredništvo.

Ta Milica Ž. ima pozneje še par pesmi v „Slov. Bčeli“. V štev. 27. čitamo njen sonet:

Slovenkam.

Sestrice drage, ene domovine,
slovenske može težka sila vstanja,
nevihte jezi lipa se že oklanja,
branite jo, da treskom ne pogine.

Tudi v naše persa glas ljubezni šine,
za krepko bran očestva, domovanja,
iz nježnih pers navdušja kal poganja,
preblagi kal ljubezni očetvine.

Moža pogum vlada je naj v prostoti,
pa nježno ljuba ljub' mu se ovije,
braniti serčno v boja ga gorkoti,
pustite ptuj'šne kras v nemar slepije,
v domačih šeg se lepšajte krasoti,
častite prešlih časov bogatije.

Toda ta glas Milice Ž. je bil skoraj edini odmev, ki se je oglasil med slovenskim ženskim svetom. Tudi Josipine Turnograjske v tem (zadnjem) letniku „Slov. Bčele“ več ne srečamo, tako da opravičeno toži „Priateljski dopis“ iz Gradca z dne 28. julija (str. 263): Kje so naše domorodkinje, katerih spise smo s takim navdušenjem sprejemali? (Dopisnik poroča, da je v narodnem življenju „kar se javnosti tiče, velika suša zavladata“. Zdihuje nad tem, da „nam jedini naš leposlovni slovenski list „Bčela“ le samo životari zavoljo slabe podpore.“) Res je „Slov. Bčela“ na koncu leta prenehala izhajati in Josipina Turnograjska je prihodnje leto sodelovala pri Razlagovi „Zori“. Edino na strani 300 najdemo med „Zmesjo“ sledečo vest:

Naši nadepolni pisateljki gospodični Josipini Turnograjski je poslal ruski pisatelj Galanzov iz Petrograda svoja tri dela: „Slavjanski element v Greciji“, — „Rostislav Mihajlovič, ruski udjelni knez na Dunaji“ in „Vek bolgarskega carja Simeona“, zadnje posebno lepo na prekrasnem papirju (1852.) natisnjeno v znamenju posebnega spoštovanja do nje zavoljo njene učenosti in posebno

zavoljo njenega izverstnega spisa v „Zori“ l. 1852. Na str. 8 piše A. J.(anežič) v „Zori“ (za l. 1852). „Znotranja in zunanja oprava „Zore“ je prekrasna, jezik živahen, poln slovanskega duha. Serce se ti širi, ko prebiraš mične povesti, nježne pesmice, in druge zgodovinske i životopisne čertice od naših najslavnejših lep-slovnih pisateljev: L. Tomana, Razlaga, Raića, Vinkovića i po-sebno navdušene prorokinje slavjanske Josipine Turnogradske. Nje povest „Boris“ se pred vsemi odlikuje!“ Ta poklon je bil gotovo lep in je imel svoj poseben namen: pridobiti pisateljico za na-daljnjo sodelovanje pri „Slov. Bčeli“. Zakaj je v letniku 1852. ne najdemo več, se ne da pojasniti.

Enako važen je bil nastop Josipine v našem društvenem ži- vljenju. Društvene prireditve so bile dokaz naše kulture. Tu se je kazala naša umetnost. Odkar se je (od l. 1848) osvobodilo na- rodno društveno življenje, je bila s tem dana prilika, da se je narodna misel širila z inteligenco. Že zgoraj smo navedli del po- ročila o „prvi slovanski besedi v Gradcu“. Zanimivo je, da je bil ravno Gradec — med prvimi. Čujmo navdušenje poročevalca:

Perva „beseda“ v Gradcu.

23. marca 1851.

Doleti me, kakor bi se bil en košček z modroga neba od- tergal z višnjevega barvila s polmescem in zvezdo in me pelje naprej mi sijaje do neke sobane in odpre mi nje vrata: eto ti veselja — sbrana je tu vesela jasnolična složna slavjanska množica, ki je pribežala kakor v zavetje sem v sobano, se navdajati premilih materinih glasov, na perutih čudotvorne pesmi se vzdigovati više in više iz tišav in težav — Slavjanstvo obdavajučih. Ozri se pre-

dragi čitatelj v duhu z menoj okrog in serce ti bode veselo zaigralo — sloga tukaj brati — ozri se zdaj na zvišan oder in zagledal bodeš lepo družbico, kakih 40 mladenčev, ki zaženejo veseli, krepki, zavesti poln glas: „Bratje Slovenci smo, svobodo ljubimo“ . . . itd. Done in done naprej in se stopnujejo pomembne besede v razburjene persi, v razžarena serca, ki se sledne tujstva zaveze odtergujejo in presladko vzbujajo sanjajoče si domovine krasne stane, majke Slave čverste narode, neprecenjeno vživanje svobode, ki z mirom združena povzdigne narode na stopnje mogočnosti. Lepa, prav lepa je ta pesem; primerno so g. Malavasičeve budivne pesmi od g. Tomaževića vglasbene. Pa dalje nadalje slušaj moj ljubi spremljevalec in draga spremljevalka, posebno ti ko bodeš nekaj prav veseloga, posnema vrednoga slišala. Ogromni junaški kor pošumi in stopi na oder nadepolni mladi Čeh g. „Böhm“ in svira tako milo, tako čisto, tako zanimivo na postranici, da glaski iz nje izpeljani teko v persi kakor goreči žarčki, kakor srebernodoneče travne kapljice, ki v srce padeče topijo že tu in tam tičečo zadnjo ledino. Izliva in zviija se premila pesem „Kje dom je moj“ v družbi z drugimi češkimi pesmami iz postranice in veliko slave izverstnemu prišalcu probudi. Potekali so mili glaski in izbudi se prekrasni čveterospev „Življenje“, besede g. Potočnika, — napev našega prvega složitelja g. Riharja“. Takoj na to stopi na oder počasnega koraka zamišljena Polakinja g. M. Ozre se z orlovim gledom po tihi množici in stopi ji iz očesa solzica — „ojčizne“. Dahne in izlije iz prepolnih pers prečudne glase; pesem se dviga in pada, se širi in stiska, se terga in vjema, se berzi in pomudi — se zažene in pade in neha; zdih in zdih in sveršena je „polska“ . . . Kakor bi hotla propaden up, potlačeno srce povzdigniti . . . Na to zagromi zdaj iz krepkih pers celoga kora

„Husitska“. Kaka pesem: Up in nada se vezeta, slutenje in hrepenenje se jedinita — žile se napenjajo — serce se širi — moč telesa raste in hoče skipeti nad vragom, ko se složivajo, milujejo, si napivajo, se nagovarjajo v pogumu od sile napadani bratje. In povzdigne se slednjič molitev k Bogu za pomoč in zmago. — Vse je pretreseno in petje zastane. Čas tihoga premišljevanja nastopi, prvi del besede je sklenjen. In ko vse zamišljeno svoje misli in želje si zbira v skitem osrčju — zašumi veličanska pesem celoga kora „Zvonikarjeva“ in povzdigne zopet zaup v nebesa. Pesem in napev od gosp. Potočnika sta enako izverstna. Pelje nas nazaj v mlajši leta, v prekrasne slovenske domovine, kjer se tako mило razlega petje zvonov po cvetečem polju in kliče pridne pobožne Slovence in čiste Slovenke v bele cerkvice. Rahlo objema čutljive serca mило — veličanska pesem. Priveže se ji fantazija od gosp. Kaspara, mladoga nadepolnoga Čeha, ki tako zaganja lok po strunah, da njih glasovi čisti in ojštri, mili in polglasni kakor solnčni traki prešinejo serce. Tiho je tožila, glasno se zopet serdila matka sviralaj „vijolina“. Slava in slava je donela g. Kasparu. In priklene se „fantazija“, četverospjev „Strunam“, besede dr. Prešerna, napev Kamila Mašeka. Tu je mlada, glasov navdana, od Boga bogato obdarjena duša v glasove izlila občut, ki se je v nemilo ranjenim sercu nesrečnega „pevca“ zaganjal semtertje — ki je rasel in rasel, dok da je v preobilu ga zamoril. Prav primerno je to v pesmi vglaseno; tuga, bridka žalj, pekoča tožba in brezup sledijo v nji in se spuščajo k „neusmiljeni“. Neizrečeno mil spominj in usmiljenje do nesrečnega — nevmerjočega pevca v persih ostane, s katere je bila ta pesem.

(Nato sledi nastop Josipine Turnograjske, ki smo ga zgoraj podali).

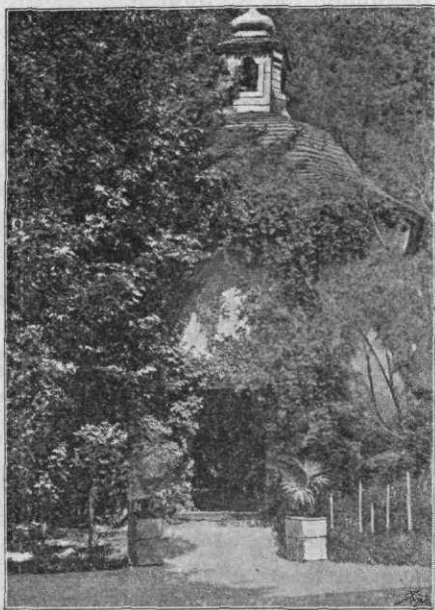
Nasledila je tej krasni pesmi „Zapuščena“, slovaška pesem. Iz čisto slavjanskoga vira se proliva in tako serce zaliva, da se hoče v tugo v žalost v nji izrečenō potopiti. Vzdigne se še, ko v spominju se zapušeni enmalo poveselijo glasi, pa le bolj globoko pade, ko se zvižajo v strah groba. Mutno serce zapusti ta prekrasna — ena najlepših slavjanskih pesmi. Vse je bilo ob nji prepadeno, vse otuženo, meni pa le se je zdela žaljovanje — Matke Slave po zgubljenih sinovih in nezvestih hčerkah. — Da ni brez upa — da ni tužna zapustila množica „besedo“, vzdigne se zdaj celoga kora tak pogumno, tak krepotno, tak složno „Slavska reč“, da je vse pretresla, vse prešumela. — Vse se začne gibati, nada se spet zbudi, zavest moči ji je porok nje izpolnjenja — srečne prihodnosti. Ni se smela skor jenjati pesem — ki svoje slovo v svojem imenu nosi. In tak je bila, tak je govorila, budila „prva slavjanska beseda“ v Gradcu.

* * *

Iz tega ilirsko navdušenega poročila vidimo, kaj je pomenil takrat nastop narodne žene — umetnice v javnem društvenem življenju. Podobni večeri so se v Gradcu ponavljali — toda od l. 1852. se že čuti nemški pritisk — mrzla slana je padala na mlado cvetje našega narodnega življenja. Josipina ni več nastopila. A njeni „Občutki“ so se peli še pozneje. Fr. Malavašič poroča o Vodnikovi slavnosti v Šiški na Svečnico l. 1858., da so se „med pevci in pevkami kaj jako obnašali gosp. Bučar, Majer, Böhm in Hudobivnik, gospodični Majerjeva in Rajerjeva. Poslednja je pela „Občutke“ tako milo in tako izverstno, da sem si mislil, da kliče z budivnimi glasi njo, koja je zložila to pesem, nazaj med žive, ktere je mogla v cvetoči mladosti zapustiti v žal domovine, ki ob-

žaluje prezgodno smert svoje edine pesnice“. Tako je odmevalo delo Josipine Turnograjske v tedanji dobi.

Čas njenega javnega dela je bil prvi val svobode, ki je zadel ob našo zemljo. Bil je to čas velikih nad. Mislili smo, da so že svobodne naše roke, damoremoiti solncunasproti. Toda Bachov sistem je kmalo zadušil pomladno cvetje, ki je vzrastlo iz semena l. 1848. nasejanega. Večina društev in listov, ki so nastali v tej dobi, da bi krepili narodno življenje — je prenehalo. Naš dan svobode še ni bil prišel in naše sile so bile še preslabe. Josipina ni dočkala tega razočaranja.

Grajska kapelica.

Spisi.

Zmiraj krasna je narava.

Zarja rujna se razliva
čez plavoto čisto neba,
veličastni se snežniki
kopljejo v tresočem zlatu.
In meglice nežne, lahke
plavajo po zračnem morju
kakor ladjice leteče;
v nebu dirno veslajoče,
zlato solnce se pripelje,
iz svetov nam še neznanih
se vzdiguje na obnebju
svit in žar krog razlivaje.
Po gozdcih in po gajih
zadonijo čudni zbori,
nežni, bistri mili glasi
pevajoči slavo Boga.
Rahli veter v polju ziblje
rožic kronice leskeče,
iz pereščkov njih gorečih
se zasveti svetla solza
nemo znamenje radosti,
Stvarniku solzica hvale.
Penice srebrne spušča
po kamničkih skoz livado
potok čisti in prepeva
žuborečo svojo pesem

skupno z zbori vsega stvarstva.
In z radostjo napolnjeno
mora srce izdihniti:
O prekrasna je narava!

Leto je, hudo pripeka
žarko solnce na zemljico,
ki utrujena zdihuje
po dežja hladilnih kapljah.
Omaguje nje življenje,
ko ji kri oživljajoča
voda hladna posahnuje.
Kar naenkrat se vzdigne
izza gor visokih vrhov
siv oblaček, kakor da bi
klicalo ga solnce, hitro
plava k njemu in čim bliže
bolj strahotna je podoba.
Kot pošasti strahovite
se ga primejo oblaki
in v strašnem, urnem tiru
se dviguje po obnebjju,
in postaja črno, temno.
In zašvigne žarna strela
čez temnino in kot da bi
bilo znamenje naravi,
zdaj razpoči ta vse veze:
grom bobneči zemljo stresa
in po strmih gor votlinah

se stoglasno mu oglašā
jek grozeči, da s podnebja
se usiplje gosta toča,
slap vrši, bobni grmeče,
hudournik se narašča
in poplavi, kar narava
ustvarila je v radost našo.
V strašnem boju glasno priča
celo stvarstvo — nebo — zemlja,
da se tudi v divjem sporu,
kar lepo je — lepo kaže.
In srce trepeče mora
iz globine izdihniti . .
O prekrasna je naraval

Solnce plava že za gore.
Zadnje svoje svetle žarke
razpošilja čez nebesa
in obliva zemljo z zlatom.
Zadnji zbogom nam prinese
hladni pihljaj, dih jesenski,
ki igra se milosladko
s pozlačenimi vršiči
dreves že orumenelih.
Že je solnce blizu grobu,
tone, pada v zlato morje,
kar naenkrat zablščijo
gore v čarovitem svitu.
Iz gorečega srca jim

pošlje solnce plam slovesni.
Skale blede, osneženi
in v nebo kipeči vrhi
se blišče v njegovem žaru,
kakor demanti plameči.
Zor rumeni opasuje
snežne vrhe in zavija
zemljo vso v krasoto rajsko,
zmiraj bolj plamti in žari.
Radostno kipe meglice
po prečistem zlatem nebu,
v lahke vjemajo peruti
boje krasno se bliščeče.
Zmiraj bolj v njih dan pojema,
bolj blede in omaguje,
dok da zablšči v zahodu
mila zvezda zlatosvetla:
In prevzeto mora srce
iz globine izdihniti:
O prekrasna je narava!

Noč je tiha zemljo trudno
spet zavila v črno krilo,
vsa narava v sladkem miru
odpočiva in nabira
si moči za dan prihodni.
Vse je mrtvo. Zima ledna
je poslala na zemljico
mirijado svojih hčeric

snežnih zvezdic. Z njih je stkala
za premrzlo zemljo krilce,
krilce krasno vse srebrno
in čez njega se razpenja
temno nebo neizmerno
in svetovi migljajoči
mu pošiljajo luč svetlo.
Blesketa se na obzorju
in po sredi zlatih lučic
tam vesla premila luna
luč prečudno razlivaje
čez osneženo zemljico.
Nje odeja lesketa se
v zlateg svitu tak prečudno,
kot da biserji blesteči
bi po njej se lesketali.
Čudno dvigajo se kope
gor visokih proti nebu,
segajo v obnebj temno
ko duhovi sveti, čisti,
kteri hrepenijo k Bogu.
Čara takega objeto
mora srce izdihniti:
Zmiraj krasna je narava.

*Dono van (heron) Janina Turnogradska Tomanova
Krup. pot v rde. Vzeli smo pesnico iz nepozabljive vojne slovenske
pisateljice iz Kaiser-Albina, ki je nastala na Dunaju. Prisel
na svetlo. Vred. — Novice 29/12 1858 l. 52 str. 414.*

Marula.

(Povestna črtica)

Turški polmesec že sveti ponosno čez mnogo krščanskih dežel. Plamen zapaljenih vasi in gradov mu daje krvavo svetlobo. Ali to ne zadovolji poželjenja po zmagi hlepečega srca. Novi boji, nove zmage so naklepi in misli okrutnega Turka. Dalje in dalje hoče zanesti požirajoči požar in okrvavljeni meč, — njegove vere divja oznanjevalca.

Turki obležejo utrjeno mesto. Brez števila jih je, kakor peska ob morju. Toda to ne straši posadke.

V trdnjavi so slovanski junaki, katerih krepost ne omaga in pogum ne ugasne poprej, kakor njih junaško življenje. Vsakemu se širi radosti srce, ter mu igra veselje na obrazu, ko sliši, da zopet velja nevarnemu Turku izkazati hrabrost slovansko in viteštvo krščansko. Zbrana je cela posadka pred svojim poveljnikom. Budilna njegova beseda jim vnema srca in veselo sežejo drug drugemu v roke s sveto obljubo, da se hočejo vrlo in hrabro držati ali pasti.

Turška vojska se razliva okrog mesta. Šotor za šotorom se vzdiguje kakor novo mesto okrog obležene trdnjave. Vse se giblje v sovražnem taboru. Vse se pripravlja na boj. Vsak ima svojo nalogo. Nekateri nabijajo gromonosne topove, drugi ostrijo bridke sablje, tukaj pripravljajo lestve, tam podkopujejo mestno obzidje, vojvodi se posvetujejo in srd in črt se vsem oblegovalcem bliska v očeh. Ošabno zaničevanje pošiljajo v mesto, kakor da bi zdaj in zdaj hoteli zgrabiti trdnjavsko obzidje in ga razstlati po tleh, kakor raznese lahke pleve mogočen vihar. Naskok se začne. Ka-

kor razkačeni levi udarijo Turki na mesto. Vršenje bobnov in grmenje topov se združi z divjim vpitjem. „Alah, alah“ šumi pod obzidjem — in „Jezus, Jezus“ doni z obzidja. Strašen je napad neusmiljenih sovražnikov. Ali tudi kristjani junaško dočakajo naskakovalce ter jih pehajo in pobijajo z obzidja, da cepajo doli v prepada, ko listje z dreves ob jesenskem viharju. V kratkem pokrivalo kupi mrtvih Turkov s krvjo namočeno zemljo. Pa nemila smrt zavije v svoje naročje tudi mnogo Lemnjanov in drugih krščanskih junakov.

Omahnila je marsikatera roka, ki je krepko sukala orožje, zastalo je marsikatero srce, ki je plamtelo pogumno, da bi rešilo svoj dragi dom in ubranilo sveti križ. Smrt ima med kristjani obilno žetev.

Vendar ne omagajo Lemnjani. Kri pobitih bratov, ki se kadi z ostrih sabelj nečloveškega sovražnika, vžiga v njihovih prsih še večji srd in pogum.

Oj kako sekajo Lemnjani s svojimi meči, ki jih vodi žarna beseda viteške duše vodnika. Z vso silo ne morejo Turki obzidja osvojiti. Kakor da bi hotel čez obzidje na Turke planiti, tako gre naprej pred svojimi trumami poveljnik — kakor plamen pred požarom. Toda naenkrat zažvižga od turške strani strupena puščica, zasadi se v srce poveljnika in vlije se mu iz prsi potok rdeče junaške krvi. Trenutek in trenutek še — zruši se njegovo telo in njegova duša odleti v nebo. — Kakor urna strela prešine temne oblake in jih razkadi, tako konča smrt vrlega poveljnika pogum krščanskih branilcev. Preplašeni begajo. Strah in obup jih objema. Nihče več ne misli na zmago. Ko Turki to vidijo, pomnože svoje sile in še hujše udarijo na Lemno brez poveljnika, na trumo brez duše. Zgubljena je Lemna, če ji božja milost ne pošlje rešitve.

Polastil se je že sovražnik od več strani branečega obzidja in že se tresajo vrata poglavitne obrambe, kjer si hoče sovražnik pridobiti vhod.

Toda kakor nebeška prikazen stopi naenkrat med preplašene vojake krasna devica. Srčnost ji vžiga rdeča lica in prečudna nepremagljiva sila ji šviga iz plamtečih očíj. „Marula“, zavpijejo vsi vojaki, kakor iz jednega grla. „Marula sem, Marula, hči vašega junaškega zapovednika, in vredna hočem biti svojega očeta“. To reče, vrže s sebe povrhno deklinško obleko, odene bajno haljo svojega umorjenega očeta, pokrije s težko čelado svojo zlatolaso glavo in zgrabi z nežno desnico za sabljo, ki je ž njo očetova roka vodila trume vojakov na slavne zmage. Krepko jo zasuče, stopi pred trumo vojakov in jih strmeče nagovori: „Junaki, bratje! Slovani! Ne potemnite slave svojega naroda! Pred vami stoji šibka, boja nevajena deklica, pa pred vami hoče planiti na sovražnika in zmagati ali pasti. Gotovo vas ni volja, da prekosi v hrabrosti vas, vojake, junake! Duh umorjenega očeta nas vodi, njegov pogum me navdaja. Za manoj na vraga!“

Kakor se dvigne severna sapa in pritisne oblake ob soparni uri zbrane na nebu, ter jih razžene, da se razmegli obok neba in solnce spet zadobi svojo moč, tako spodijo te besede strah in obup iz src vojakov. Hujše in silnejše se vržejo na sovražnika. Obnovljena moč jim navdaja srce. Vname se strašen boj. Turki vdarijo zopet na mesto — Lemnjani se vržejo iz mesta na plan, kjer jih objameta sovražnik in smrt. Duh umorjenega vodnika napolnjuje kristjane — in z njimi je božja pomoč, in zajamejo za hrbtom preplašene Turke. Njihov pogum se spremeni v strah — njih napad v beg in njih zmaga v pogin. Premagani so in zmaga je na krščanski strani. Lemna je prosta.

Pred trdnjavo leže kupi umirajočih in mrtvih, polomljeno orožje
in razbit polmeseč na krvavih tleh — v Lemni se razlegajo pesmi
zmagovalcev in ponosno se bliska križ v solnčni svetlobi. To je
storila hrabra Marula — Slovanka.

Nedolžnost in sila.

Proti jugu za kočevskim mestom se raztezajo strme gore. Z neke zelo visoke z grmovjem obraščene skale teh gora še zdaj žalostno gledajo po Kočevju blede razvaline. Na tem mestu je stal v petnajstem stoletju močen grad, ki ga je bil sezidal Miroslav, sin celjskega kneza, in se je zato po njegovem nemškem imenu imenoval Friedrichstein.

Leta 1442. je umrla Miroslavu njegova prva žena in mnogo jih je bilo, ki so ga dolžili, da je on sam kriv njene smrti. Vzrok te sumnje je bil ta: Ko mu je še žena živela, je videl Miroslav nekoč krasno gospodično Veroniko Desinsko. Narava je nad to deklico poskusila vso svojo moč, da bi jo prav popolnò med njene sestrice postavila. Bila je nenavadne skoraj nadzemeljske lepote in njena lepa duša je sijala iz krasnih, bliskajočim zvezdicam enakih oči. Vsak, ki jo je videl, je rekel, da tako bitje ni za ta svet ustvarjeno. Miroslav jo zagleda in žarek njenih oči vname v njegovem srcu iskrico, ki je bolj in bolj naraščala in je kmalu neugasljiv ogenj postala. Tri leta potem, ko mu je smrt prvo ženo pobrala, nastopi prelepa Veronika njeno mesto. Toda to je še bolj potrdilo sumnjo ljudi, še trdnejše so mislili, da je Miroslav res umoril svojo prvo ženo.

Tudi Jerman, njegov oče in njegov svak cesar Žiga nista bila zadovoljnà, da je Miroslav vzela lepo Veroniko. Zakaj neki ne? — Zato, ker v njenih žilah ni tekla prežlahтна kneževska, ampak le viteška kri. — Cesar Žiga pokliče tedaj Miroslava k sebi na Ogersko, ga da trdo zvezati in ga pošlje v Celje njegovemu očetu. Ta pa je trdosrčen dovolj, da ga zapre, oropa ga premoženja,

vzame mu vse gradove in celo Friedrichstein razdene. Menda ni vedel v svoji jezi in srdu kaj boljšega storiti, kakor da se je znesel nad nedolžnim zidovjem. Ko je Veronika slišala, kaj je njenega ljubega Miroslava zadelo, tudi od brezsrčnega Jermana ni mogla nič dobrega upati. Vzame torej s seboj nekaj zvestih služabnic, odide z njimi v temno goščavo ter si išče med divjo zverino varstva in zavetja. O kako hudo se ji je tam godilo! Majhne nožice lepe Veronike, ki so poprej le po mehkih preprogah in po mični travici hodile, je sedaj mnogokrat ranilo neusmiljeno trnje in bodeče kamenje! Mnogokrat se je rudeča krvca poredila iz njenih nežnih ročic, ki niso bile vajene brati po grmovju jagodice in si z njimi tolažiti lakoto in žejo. Njeno lepo oko, ki je v gradu tako veselo, tako brezskrbno gledalo, je zdaj plaval v britkih solzicah, ki so neprenehoma kópala ona bleda lica, na katerih so poprej krasne rdeče rožice cvetele.

Ni bilo več mehke, gorke posteljice, na katero bi se bila Veronika vlegla. Njena postelja je bila mrzla zemlja, njena odeja milo nebo. Od prevelike utrujenosti so se ji včasih oči zatisnile, toda njeno spanje ni bilo mirno. Strah in groza, v katerih je vedno živela, ji tudi v spanju nista dala pokoja. Mnogokrat je v spanju svoje bele ročice proti tovarišicam stegovala in jih milo prosila, da naj jo rešijo iz rok neusmiljenega Jermana. Videla in gledala je v sanjah svojega ljubega Miroslava v temni ječi zaprtega in ko se je zbudila, je zopet videla svoje težke sanje izpremenjene v strašno resnico. In zopet sta jo strah in groza le dalje v goščavo podila.

Njeni prijatelji, ki so se bali, da bi Jerman ne izvedel, kje je Veronika, so ji svetovali naj odide v Ptuj. Ona jih je poslušala in se je dala tam v neki stolp zapreti. Tako je mislila, da se bo

mogla hudobnemu Jermanu skriti. Toda hudobija, ki zmiraj čuje, jo tudi v stolpu zaleze. Jerman jo da tedaj zgrabiti in v ječo vreči.

Čez nekaj časa jo v Celje pripeljejo, da bi tam svojo sodbo zaslišala. Jerman in Žiga sta jo namreč tožila, da je Miroslava s peklensko močjo nase navezala in da je hotela Jermana s strupom s tega sveta spraviti. Toda pravi vzrok te tožbe je bil v tem, ker nista mogla trpeti, da bi imel sin mogočnega celjskega kneza ženo, ki mu ni bila ravnorodna. Mislila sta namreč, kakor žalibože še v naših jasnih časih nekaj slepcev misli, da namreč človek brez grba in dedov niti človek ni. Nista vedela, da so le lepa in dobra dela pravi grb, da le žlahtno srce človeka žlahtni, ne pa vrsta mogočnih pradedov. — Strašnih reči sta obdolžila Veroniko, toda nečolžnost je bila zmagovalka. Ni mogel njima pomagati niti grb niti ime „cesar in knez“. Nedolžne Veronike po pravici nista mogla obsoditi. Toda mogočnik le mnogokrat ne vpraša, kaj je pravica, kaj je krivica. „Sila“ je tista pomoč, ki se je mnogokrat posluži, če ne more s „pravico“ doseči, kar bi rado njegovo srce. Tako se je tudi nedolžni Veroniki zgodilo.

Hudobni Jerman jo je dal prijeti in v temno ječo vreči, da bi tam lakote umrla. Toda to je šlo prepočasi. Ko je nekoč zopet noč zavila zemljo v svoje črno zagrinjalo, prideta dva viteza in končata nesrečno Veroniko.

Oj hudobne duše, polne neumnih predsodkov. Žalostna vam majka.

Zvestoba do smrti.

U soda nesrečnega Sigeta je sklenjena. Njegov junaški branitelj, Nikolaj Zrinjski, je zaman podil s svojo majhno trumico nečloveškega vraga raz trdnjavskega obzidja, zaman je končano življenje marsikaterega junaka. Hujši sovražnik nego je Turčin uniči vse njegovo prizadevanje. Rdeči petelin skače s poslopja na poslopje, s strašnim ropotom pada bruno za brunom skozi ostrešje v žerjavico, ki se zdaj širi kakor ognjeno morje tam, kjer so poprej dvigali trdni zidovi proti nebu svoje ponosne glave. Z vsakim trenutkom se bolj in bolj stiska upanje v srcu hrabrih Slovanov. Že jih brani samo še notranji grad strašne jeze Turka in ognja. Ko Zrinjski to vidi, sklene iz grada na Turka udariti, se z njim z zadnjo močjo biti in z božjo pomočjo silnega vraga premagati, ali pa umreti najlepše smrti hrabrega junaka.

Krepko nagovori torej Zrinjski svoje zvesto krdelce. Iz srca so prišle njegove besede, padle so v srcih hrabrih junakov kakor drobne iskrice na pogum in užgale so jih tako, da jih ni moglo pogasiti nič družega, kakor viteška smrt. Vsakemu vre hrabra kri hitreje po žilah, ko sliši junaške besede svojega gospoda. Vsi se postavijo v vrsto s trdnim sklepom, da bodo dali še v tem zadnjem boju vragu poskusiti svoje sablje, da se bodo še zadnjikrat vrlo in junaško bojevali za vero, cesarja in dom.

Med trumico teh hrabrih junakov je bil neki mlad mož, ki so ga besede junaškega zapovednika sicer navdušile, pa je vendar tiho in zamišljeno gledal tje v temno, upa prazno prihodnost. Mislil je na svoj najdražji biser, ki mu ga je izročil v roke sam

večni Bog, na svojo mlado ženo. Misel, da bo gotovo padel v roke divjega Turka, da jo v turških rokah čakajo strašne muke, mu hoče raznesti ljubezni goreče srce. Kaj naj stori? Kako naj jo reši muk in sramote? O tem premišljuje. In vendar ne najde druge rešitve za svojo miljenko, kakor nečloveško smrt. Torej sklene, da ji hoče sam mrzlo jeklo zabosti v mlado srce, da hoče sam končati mlado življenje, ki mu je bilo dražje od lastnega. Strašna mu je ta odločitev. Toda ljubi jo, neskončno ljubi in to mu da moč, da stopi pred Zrinjskega in ga prosi, da naj mu dovoli to storiti. Potem hitro plane na noge in hiti v izbo svoje preljube žene. Bolj ko se približuje izbi svoje ljubljene, bolj počasi stopajo njegove noge, hitreje in močnejše mu bije srce in bolj se trese njegova desnica.

V sigetskem gradu stoji pri oknu lepa mlada žena in s solznim očesom gleda strašni ogenj, ki požira mesto. Bleda lica so znamenje, da žalost in groza napolnjuje njeno srce. Kar stopi njen mož v izbo. Težki boj njegovega srca se mu bere v očeh, ves se trese in strašen sklep mu zadržuje besedo. Toda zbere še svojo zadnjo moč in z besedami: „Ljuba moja žena, odpusti!“ zasučje svojo sabljo nad njeno drago glavo. Ali v istem trenutku čuti nežne roke svoje ljubljene žene okoli svojega vratu. Kakor na višje povelje mu pade smrtonosno orožje iz rok na tla. Začuden in osupel obstoji. Zdi se mu, da sanja čudne sanje. Kar zasliši besede svoje ljubljene žene: „Ah, dragi moj, proč s tem orožjem, proč! Vem, dobro vem, da je le sama ljubezen do mene rodila v tvojem srcu ta strašni sklep. Ali vedi, da te tudi tvoja žena neprenehoma zvesto ljubi. Privoli ji tedaj, da sme tudi ona s teboj v slavni boj, da s teboj srečno zmagata, ali pa na tvoji strani pošteno umre!“

Kmalu krijejo njene noge debeli viteški škornji. Njena tanka obleka se spremeni v bojno haljo. Trd oklep obdaja njene rahle prsi in njeni zlati le tančice navajeni lasje gledajo zdaj izpod vojaške čelade. Njena bela desnica seže po bridki sablji, krepko jo povzdigne in reče svojemu možu: „Zdaj pa le urno na boj, da bo prej naša zmaga ali smrt!“ Kakor blisk zapustita zdajci oba izbo in naenkrat stojita pred Zrinjskim. Mož mu pove, kaj se je zgodilo in prosi svojega zapovednika, da bi dragi ženi dovolil na njegovi strani umreti.

Ko je Zrinjski videl tako zvestobo, je bil silno ganjen in privoli z velikim veseljem, kar sta želela zvesta zakonca. Kmalu stojita mož in žena drug pri drugem v junaških vrstah. Strašen boj se začne. Boja nevajene roke mične junakinje tako krepko mahajo s sabljo, kakor da bi se bile sto in stokrat s krvoločnim Turkom na mejdanu borile. Na strani svojega moža se tako hrabro bojuje, da se vse čudi njenemu pogumu.

Nesrečni boj se bolj in bolj bliža svojemu koncu. Že leži Turkov ko listja in trave po tleh, a tudi krščansko hrabro krdelce pade skoraj do zadnjega moža. In ko drugi dan turški divjaki kupe ubitih v kraj pospravljajo, najdejo dvoje trupel, ki sta si še v smrti srečo delili. To sta bili trupli moža in žene, ki sta si bila zvesta do smrti.

Izdajstvo in sprava.

Vojna med križem in polmesečem je že leta trajala. Eden najboljših in najhrabrejših braniteljev križa je bil Jurij Kastriotič, ban arbanski. V mnogih bitvah z Muratom in pozneje z Mehmedom je bil on zmagovalec in pred njegovim mečem se je vse treslo. Ni ga bilo Turkom mogoče premagati. Toda čim bolj je to Kastriotič Mehmedu s svojimi zmagami dokazoval in čim bolj ga je s svojim mečem o tem prepričeval, bolj je Mehmed nad njim krhal srd in jezo in je tem bolj želel, da bi mogel že enkrat njegovo viteško glavo na kol natakni. Toda uvidel je, da ga z mečem nikakor ne more v pest dobiti. Zato sklene to doseči z izdajalstvom.

Kastriotič je imel nekega Muso kot prvega prijatelja in vojskovodjo. Ta je bil ravno tako hraber in pogumen kakor sam Kastriotič. To je Mehmed vedel in iz tega je hotel splesti mrežo, v katero je mislil ujeti nepremagljivega arbanskega bana. Nekega dne pošlje torej Mehmed Musi pismo, v katerem neizrečeno hvali njegovo junaštvo in hrabrost. S sladkimi besedami kuje takorekoč v zvezde njegovo slavno ime in mu reče, da Kastriotič ni vreden imeti takega junaka za svojega vojskovodjo, ker mu tako slabo plačuje njegova junaška dela. Kaj imaš pri njem? Kaj ti da — mu reče nadalje — za tvoje velike zasluge? Nič in zopet nič je tvoje plačilo. Glej, kako boljše jaz povračujem junaštvo svojih podložnih. Ako bi ti meni toliko bitev dobil, toliko sovražnikov premagal, kralj bi že bil, z blagom obdarjen, da ne bi vedel kam z njim. Bodi tedaj pameten, hrabri Musa, zapusti svojega nehvaležnega gospoda, ki ne zna tvojih zaslug po vrednosti ceniti. Za-

pusti nehvaležnika in meni ga izroči. Ako mi to storiš, te hočem kraljevsko obdarovati in te visoko postaviti nad vse svoje veljake. Kralja arbanskega te hočem storiti in vedno tvoj prijatelj biti. Musa, ne vrzi po neumnem od sebe svoje sreče, ki ti jo silni car kopna in morja ponuja!

Kri stopi Musi v lica, ko bere te zapeljive besede. Pa kmalu postane zopet ves blede, zelo razkačen vrže pismo na tla in zavpije: „Ali jaz, jaz, da bi zapustil svojega dobrega gospoda? Jaz da bi ga izdal? Nikdar! Pokončati hočem ta satanski list, da ga moje oči ne bodo nikdar več videle.“ Pripogne se in ga pobere. „Še enkrat ga hočem brati,“ reče sam pri sebi, „saj od srda skoraj ne vem, kaj da vse hoče Mehmed od mene!“ Začne ga brati in besede zapeljive kače mu začno ovijati srce. „Nehvaležen moj gospod?“ — reče tiho — „nehvaležen? Mehmed! Morebiti imaš prav? Kaj mi pa ti obetaš? Bogastvo — čast — kraljestvo ... Res lepe reči.“ — Malo časa postoji tih in zamišljen. Nebeški svarilni angel, glas, ki ga je položil dobrotljivi stvarnik v prsi vsakega človeka, mu zdaj zopet kaže grdobijo izdajstva. „Ne, ne,“ — reče, — „tako grdo nečem vračati prijateljstva in ljubezni svojemu gospodu. Sam mu hočem pokazati pismo, da bo videl, kako zapeljiv je ta grdi Turčin.“ Zopet prime pismo. Ali kakor da bi neka skrita moč njegove oči na črke vlekla, začne zopet brati tiste besede, ki mu obetajo vse posvetno, kar si le more želeči človeško srce. In zopet reče: „Kako življenje bi bilo to, ah, kako življenje! Povsod vsega dovolj! Češčen! Biti celo kralj! Lepo bi bilo — zares lepo! Saj je tudi res! Kaj mi more Kastriotič dati? Zadnjo bitvo je zgubil in morebiti mu bo tudi prihodnjič sreča hrbet pokazala? Mehmed pravi, da naj nikar sreče neumno od sebe ne vržem. To bi pa storil, če ne bi hotel njegove želje iz-

polniti. — Sklenjeno je. Odšel bom torej k Mehmedu, da dobim premoženje, čast in kraljestvo.“

Kmalu po tem stoji ravno isti Musa pred Mehmedom. Ta mu zdaj ponavlja še veliko sladkejše vse besede in obete, ki mu jih je preje pisal, in mu tako na dušo govori, da mu s časoma vest potolaži in v spanje zaziblje. Musa hoče od Mehmeda 25000 vojakov, da bi z njimi nad Kastriotiča udaril in ga premagal. Mehmed mu jih dovoli. S težkim srcem se je spomnil še včasih Kastriotiča in njegove ljubezni. Ali zdaj je bilo prepozno, da bi bil Turke zapustil. Zato si prizadeva, da bi svojo vest pomiril in da bi več ne mislil na storjeno izdajstvo.

Bilo je v februarju leta 1454., ko pride Musa s svojo vojsko na Dibrensko polje, kjer je bil Kastriotič s svojo armado. S prevzetnim glasom kliče in vpije Musa, da naj pride Kastriotič na dvoboj, če je junak, kakor Musa. Pač je Kastriotič slišal te besede. Še predobro jih je slišal, ker mu je bila vsaka oster nož v njegovo srce. Toda ni se hotel takoj oglasiti. V srce ga je skelelo izdajstvo prijatelja, ki mu je bil več kot prijatelj, ker ga je ljubil kot lastnega brata. Rad bi mu bil še zdaj prizanesel. Ko pa Musa le neprenehoma in zabavljivo vpije in Kastriotiča na dvoboj kliče, zavre srd in jeza v Kastriotičevem srcu, plane na svoje junaške noge in hoče pokazati, da je še vedno stari Kastriotič. Ves razkačen skoči na svojega strelovitega vranca in dere nad Muso, ki je stal na čelu svoje armade. Musa se kaj takega ni nadejal. Mislil je, da se bo Kastriotič zbal njega in njegove velike vojske in da si ne bo upal biti se z njim. Ali ravno to, kar je mislil o Kastriotiču, se je zgodilo njemu. Kastriotičev orolski pogum spremeni Muso v zajca in Musa Kastriotiču pete pokaže. Zdaj se vrže Kastriotič z vso svojo močjo na sovražno

armado. Strašen boj je bil — bilo je mesarsko klanje. In ko se prikaže bleda luna tisti večer izza temnih oblakov, obsije okoli 20.000 Turkov, ki so na Dibrenskem polju zadnji boj bojevali.

Ne da se dopovedati občutje Muse, ko je zdaj šel proti Carigradu z majhno trumico, s katero se je jezi hrabrega Kastriotiča odtegnil. Pač vse drugače mu je bilo pri srcu nego takrat, ko je na čelu velike zmagovupne vojske zapustil zidovje tega mesta. Upal je ta čas, da se bo vrnil v Carigrad kot ovenčan in češčen zmagovalec nad Kastriotičem. Namesto tega vidi za seboj le trumo boja trudnih, raztrganih in ranjenih Turkov. Čuti na obrazu sramoto, v srcu žalost, in nekaj, kar ga vedno, vedno izdajstva toži. Boji se trenutka, ko bo stal pred ostrim Mehmedom. Kakor mal učenček, ki mu je njegov srditi učenik gorko klofuto pritisnil, tako gre Musa pohlevno skozi ulice Carigrada in si ne upa obrniti svojih oči na ljudstvo, ki ga z izdajalcem pita. Celo ženske in otroci mu žugajo in kažejo s prstom za njim.

Zdaj ga Mehmed pokliče pred se in v njegovih očeh, iz katerih so iskre divje jeze švigale, je Musa lahko bral, kaj da ga čaka. Kmalu zagrmí srditi car nad Muso, ki s povešenimi očmi pred njim stoji: „Grdi kaurine! Ali mi tako vračaš mojo dobroto? To je torej zmaga nad kristjani, ki si mi jo obljubil. Izdajalec si, grd izdajalec, in pri bradi Mohamedovi, kolec, na katerega te dam natakiniti, naj priča, kako Mehmed izdajstvo plačuje. Sluge! Odpeljite tega kaurina izpred mojih oči in ga na kolec nabijte!“

Gotovo bi se bilo izvršilo to povelje srditega Mehmeda, ako bi ne bili Musovi tovariši za njega prosili in mu rekli, da se je sicer vrlo branil, da pa vendar ni mogel premagati nepremagljivega Kastriotiča. Ko je Mehmed to slišal se mu jeza malo poleže,

toda vendar zapove, da se mora Musa brez odloga pobrati iz njegovega cesarstva.

S tužnim srcem odide Musa iz mesta, v katerem je upal doseči čast, bogastvo in kraljestvo. „Kje je blago, kje je bogastvo, kje je čast, kje je kraljestvo?“ se poprašuje. „Ime izdajalec je moje plačilo. In kam naj sedaj grem? Nikjer nimam prijatelja, nikjer doma! Pa saj zaslužim, ker sem mogel svojega gospoda izdati.“

Ko se spomni svojega gospoda, mu tmo njegovega srca kakor urna strela preleti misel, da bi se vrnil k njemu in bi ga odpuščanja prosil. „O, Kastriotič je velikodušen, on mi bo odpustil,“ reče sam pri sebi in se poda k njemu na pot.

Bilo je po zimi. Goste megle so delale tisto temino, ki more celo veselega človeka tužnega napraviti, ko je hodil Musa sam in zamišljen po oni poti, ki mu je bila mogoče najtežja v vsem njegovem življenju. Strah in nada sta se bojevala v njegovih prsih in močno mu je tolklo srce, ko se je bližal Kastriotiču. Z verigo okoli vratu se vrže k njegovim nogam in z glasom, ki je Kastriotiča prisilil, da je na vse poprejšnje pozabil, mu reče: „Grešnik sem, velik grešnik, ker sem pozabil tvojih dobrot in tvoje ljubezni in sem te hotel izdati v roke tvojemu najhujšemu sovražniku. Toda večna pravica me je hudo kaznovala. Glej, Musa, tvoj nekdanj hrabri Musa, te zdaj na kolenih prosi odpuščanja. Ako se spomniš še kaj svojega prijateljstva do njega, ako še ni njegovo izdajstvo ugasnilo zadnje iskrice ljubezni v tvojem srcu, odpusti mi! Prizanesi skesanemu, saj je pripravljen prelititi za tebe zadnjo srago svoje krvi.“

Toda blagočutnega Kastriotiča ni bilo treba tako prositi. Saj mu je dovolj povedala solza, ki se je utrnila v mokrih Musovih

očeh. Ljubezen do Muse se zbudi s ponovljeno močjo v njegovem srcu in s solzo v očeh mu reče: „Ne tam na tleh, tu na mojem srcu je mesto za tebe! Sem tedaj! Kastriotič te ljubi, kakor poprej.“

Srce bije na srcu. In kakor da bi se sama nebesa veselila take ljubezni in sprave, naenkrat se oblaki ločijo in veličastno zlato solnce posije na oba. V njegovem svitu zablische solze, ki so se kakor žlahtni biseri tresle v srcu vsakega pričujočega.

Stanovitno je bilo potem prijateljstvo teh dveh Slovanov in Musa je bil Kastriotiču zvest, dokler ga niso Turki vjeli in okrutno usmrtili.

Slovanski mučenik.

Glas „svoboda“ leta 1848. zadoni tudi v Avstriji. Svobode plamen vžiga avstrijske narode. Nje žar jih prebudi iz dolgega spanja. Kakor mrliči na glas nebeške trombe, tako vstajajo zatrti narodi iz svojih temnih grobov in hrepene po izpolnjenju prirojelih svetih pravic. Toda le prehitro pozabi prevzetni Madžar, da je Večni ustvaril za svobodo tudi njegove sodržavne narode. Hujše ko kdaj jih jame stiskati. Svoboda mu ni več čista devica, ker jo je omadeževala gorka kri, ki se kadi od njegovega meča.

Ali tam, kjer je zibelka slovanskega naroda, tam kjer sive Tatre gledajo v nebo, tam je bil še velik plamen svobode in mlado blago srce nekega slovaškega mladeniča mu je bilo prečisti oltar, na katerem je vedno živo gorel. Bil je Vilko Šulek. Ta je čutil in slišal, da je tromba svobode glasno zadonela tudi velikanskemu, toda predolgo zatrtemu slovanskemu narodu; vedel je, da sme zdaj majka Slava svetu svoje sinove pokazati, da se tudi ti zdaj smejo prosto gibati. In kako bi tega ne bil vedel? Saj mu je Večni prižgal v bistri glavi jasno luč, ki je le za ljubljeno Slavo gorela. Vlil mu je v srce morje blagih občutkov, katerih vsaka kapljica je tekla le za drago majko Slavo, katerih valovi so hrepeneli le ven, ven na beli dan. Vsak pogled njegovih oči, vsaka beseda njegovih zvenceh ust je pričala o tem. Celo svoje bitje je posvetil svojim zatrtim bratom, svoji še zmiraj nesrečni majki Slavi. Ni mogel ostati v Pešti, kjer je njegov ukaželjni um zajemal iz studenca učenosti, ni mogel ostati med ljudmi, ki niso razumeli svete besede „svoboda“. Vleklo ga je v njegovo domovino k njegovim dragim bratom, ki so goreli kot on za pravo

svobodo in so bili tudi zvesti svojemu cesarju. Tam je našel sočutne duše. Našel jih je veliko, ki so bili z njim enega sklepa, da hočejo tudi svoj zadnji dih za milo Slavo sopsti, svoj zadnji vzdihljaj dihati za tistega, ki je razdrobil majki Slavi pretežke okove.

Z žarno besedo, ki se izliva kakor reka iz njegovega čutapolnega srca, budi svoje brate in jih navdušuje z ljubeznijo do drage domovine. Veselo primejo za orožje, da bi branili svoj dom pred Košutovci, ki si med tem nakladajo eno nečloveško delo na drugo in močijo svoje britke meče v hrabro slovansko kri.

Divje in neusmiljeno delajo z ubogim slovaškim narodom. Delajo tako, da strah in groza prešine vsakega, ki sliši o njihovi divjosti in nečloveštvu. Skoro ni bilo sela brez vislic in obeševalcev, ki so z neusmiljeno roko končevali življenje tistih, ki so se za dom in cesarja bojevali. Toda to navdaja le z večjim pogumom za pravico plamtečega Šuleka in one, ki so z njim enake volje. Hrabro in junaško se bojujejo zoper sovražne Madžare. Ne boje se ne vraga ne smrti. Saj bi bila smrt sladka za dom in svobodo.

Goreče, kakor da bi bilo pobarvano v krvi ubogih Slovanov, se pokaže nekega jutra solnce Traštaku. Ali kmalu pokrijejo temni črni oblaki celo obnebje. Jesenski veter piska svojo žalostno pesem v rumenkastem listju umirajočega drevja in podi po nebu črne oblake. Zdaj se prikaže truma madžarskih vojakov, ki peljejo nekega mladeniča. Njegove ustnice so zaprte in neme. Toda njegove žive oči gledajo neprestrašeno izpod čela, na katerem kraljuje sveti mir nedolžnosti. Bleda so sicer njegova lica, ali vendar koraka krepko s svojimi spremljevalci naprej. Divje dolge brke skrivajo njih nečloveški posmeh, ki je izraz tistih občutkov,

ki v tem trenutku napolnjujejo njih črna srca. Strašno se srde nad ubogim mladeničem in mu kažejo vislice, ki ga čakajo.

Zdaj prispo do vislic. Mrzla rosa stopi na blede čelo nesrečnega Vilka. Ali kmalu spodi tudi zadnjo sled strahu iz svojega srca. Kakor da bi mu samo solnce svojo luč posodilo, tako se blesketajo in svetijo njegove oči. Neprestrašeno in pogumno se vzdigne njegova glava. Tako se sveti njegov obraz, kakor da bi se bili vsi občutki njegovega srca po njem razlili. Obrne se proti strmečemu ljudstvu in pravi: „O kako rad bi svoje predrage stariše še zadnjikrat pritisnil na svoje vroče srce, kako rad bi jim še enkrat povedal, da sem bil zvest, zvest do smrti svojemu narodu, da me je ljubezen do človeštva gnala v boj. Toda to mi ni dano. Kmalu bo moje srce omagalo, kmalu bo moja duša pri Večnem! — Z Bogom, dragi stariši, zadnjikrat sprejmite pozdrav svojega sina. — In vi, urni vetrovi, nesite moj zadnji glas milim rojakom, nesite jim besede umirajočega Slovana. Naj jih moja smrt navduši, naj jim vzbuja v blagem srcu ljubezen do mogočne Slave, naj tudi njim ne bo preveč dati svojo kri za njeno slavo!

Potem bo velika in mogočna matka veselo stisnila svoje zveste sinove v svoje naročje — njen blagoslov bo raztrl okove, ki jih še težijo, da bodo združeni zopet silen in velikanski narod.“

Ne mine par trenutkov in Vilko je nem in trd. In vzdigne se strašna burja in nese žarne besede umrlega junaka kakor majhne plamčice naprej in vzbujajo v srcu Slovanov neugasljivo ljubezen do svojega naroda, do nesrečne matere Slave.

Svatoboj puščavnik.

Krasna danica, vesela zora je zasijala slovanstvu, ko je mogočni Svatopluk sedel na moravskem prestolu. Mogočnost, bogastvo in sreča je obdajala celo njegovo kraljestvo. Njegovo ime je bilo strah in trepet vsem sovražnikom matere Slave. Toda prezgodaj objame gomila njegovo truplo. Kakor razdene počasi vihar za viharjem mogočno poslopje, tako podirajo po Svatoplukovi smrti bitve in bitve mogočnost in srečo lepe moravske države. Nesloga med brati krepí kljubovanje sovražnikov. Vlade željni Nemec pridere od zapada in finski barbar prihrušči od vzhoda. Mladi kralj Svato boj, sin velikega Svatopluka, se bije junaško s sovražnikom svojega kraljestva. Ali vsa hrabrost in vse junaštvo je le majhen odpor proti njegovi grozoviti sili. Zastonj branijo Slovani srdito in hrabro svoj dom, zastonj — bitva je zopet izgubljena. — Kakor da bi ga sto strel prešinilo, tako je raztrgano ubogo srce nesrečnega Svato boja, ko vidi, da je moč njegovih Slovanov zdrobljena, ko vidi, da je s to nesrečno bitvo zatočila zadnja zvezda na slovanskem obnebu. Na tleh leže najmočnejši stebri slovanstva. Moravci beže pred sovražno druhaljo. Svato boj, kraljestva oropan, beži pred sovražniki. V nevarnosti je lastno njegovo življenje.

Že je poslala temna noč na zemljo svoje zagrinjalo. Žalostni piš se igra z vrhovi zelenih dreves, ki jih zdaj pa zdaj posebri mila luna. S temnimi oblaki je prepeto vse neizmerno nebo. Enaka tema prebiva v srcu begajočega Svato boja. Urni zelenec ga nese skozi temno goščavo. Njegova glava je težka, pobešana. Trud, glad in tuga slabijo njegove moči. Divja goščava ga obdaja.

Tukaj prebiva tak mir, ki ga mrzi človeško srce. Še zmiraj ne vzdigne Svatoboj svojih oči, ali naenkrat ga prebudi iz njegovih tužnih sanj siva gora, ki se zdaj kakor temna senca vzdigne pred njegovimi očmi. Gleda in gleda. Ne ve ali bdi ali sanja. Nepoznana mu je ta divja goščava. Vidi, da ga je streloviti zelenec zanesel v goščavo, po kateri ni hodila morebiti še nobena človeška noga, ki je ni gledalo še nobeno človeško oko. Tukaj sklene ostati, tukaj v hladni senci visokega drevja si iskati hladila in miru za svoje srce.

Kmalu skoči na mrzlo zemljo in stoji pri svojem zvestem zelencu. Grenke solze kapljajo iz njegovim temnih oči v zmršeno grivo trudne živali. Kralj nasloni svojo tužno glavo na svojega nosilca in začne z milim glasom svojega tovariša tako-le nagovarjati: „Ločiti se moram, zvesta žival, ločiti od tebe, ki si bil delitelj moje sreče, ki si me zvesto spremljal in nosil v bitvah! Ah, ločiti! Pojdi, zvesti tovariš, pojdi nazaj med ljudi, morebiti najdeš še sreče med njimi. Ah, tvoj gospod, — nekdanj mogočni kralj, si ne upa več iskati sreče v človeški družbi. Le hladni boršt in divja goščava naj poslušata njegove bridke tožbe, da je sreča njegovega naroda pokopana — pokopana za veké. O nesi, nesi mojemu narodu besede nesrečnega kralja, ki zastonj hrepeni po njegovi sreči, po njegovi mogočnosti. Pozdravi mi ljubljene, zatrte brate, ki se jim vlečejo črni oblaki na čisto obnebeje svobode, nesi jim pozdrav nesrečnega Svatoboja“.

Kakor da bi brihtni konjič razumel te besede, pogleda še enkrat svojega gospoda, se obrne in kmalu izgine izpred njegovih oči. Tuga, obup in sto drugih strašnih občutkov prevzame Svatoboja tako, da se nevedoma vleže na mrzlo zemljo — mirno

spanje ga stisne v svoje krilo. Sanje mu pripeljejo pred dušo vesele podobe, vzamejo mu žalost, tugo in skrb.

Beli dan posrebrni hrib in dolino. Ljubko solnce posije skozi gosto vrhasto drevje. V čistem zraku se strese sto in sto milih glasov, ki teko iz gladkih grl drobnih ptičic, ko Svatoboj še zmiraj mirno počiva. Zdaj se začne gibati. Začuden gleda krog sebe. Vse mu je novo in čudno. Le počasi se spomni preteklega dneva in spomni se strašne resnice. Mirno spanje mu je porudečilo bleda lica in njegovo oko gleda bolj veselo na naravo, ki se je ravno danes kakor srečna nevesta okrasila s posebno krasoto — s posebno milino, kakor, da bi hotela tužnega kralja k sebi vabiti. In — prevzela ga je njena krasota. Hvala, hvala se vzdigne iz njegovega srca k Večnemu, da ga je pripeljal v naročje prekrasne narave. Srčno se vzdigne. Rdeče jagode se mu smehljajo prijazno v zelenem mahu in mu ljubko migajo k sebi. Svatoboj se ne brani dolgo milim skušnjavkam, poskuša in poskuša, dokler ne izginejo vse iz zelene trave. Zdaj je čutil, da v njegovih zlatih in srebrnih skledah na belem dvoru ni bilo nikoli takih dobrih jedi. Žarno solnce pripeka na njegovo čelo, suši mu usta in budi mu žejo. Toda bister studenček šumlja izpod skale in se razliva med ljubo dišeče cvetlice. Svatoboj si ž njim ohladi vroče lica, okrepi svoje ude, pogasi si žejo in spozna, da mu rujno vince v zlatih kozarcih nikoli ni tako dišalo, kakor mrzla, čista voda, hčerka blede skale. Ko se krepki z mrzlo vodo, mu ptičice veselo pojo mile pesmi in Svatoboj čuti, da v svetlem dvoru ni slišal milejših glasov. In ko se je zvečer zlato solnce od zemlje ločilo, je k slovesu še rdečo zarjo po nebu razlilo. Kmalu vabi bleda luna zadovoljnega Svatoboja k počitku, toda dolgo se ne more ločiti od zlatih zvezd, krasnih lučic, ki tako ljubeznjivo

na zemljo gledajo. In zopet vidi, da nobena luč kraljevega dvora tako lepo ne sveti, kakor svetijo svečice, ki si jih Večni v svojo slavo na nebu prižiga. Njegovo srce se izliva v srčnih molitvah vladarju mirijadnih svetov, pošilja mu neskončno hvalo v nebo in ga prosi, da bi se usmilil njegovih zatrtih bratov. In zopet ga objamejo krasne sanje, prebujene od prekrasne narave in mu krepijo dušo in telo.

Solnce in luna sta se že mnogokrat zvrstila in Svatoboj še vedno prebiva v svoji puščavi. Ne obdaja ga mogočnost, kraljevska krona ne teži njegove glave, ne streže mu sto in sto strežnikov — toda zadovoljen je. Česar mu ni mogla dati puhla mogočnost, prazno človeško prizadevanje, sijajnost in žezlo, to je našel v divji puščavi — mir in zadovoljnost srca. Tu ga ne obdaja zavidnost kratkovidnih ljudi in hinavščina nesramnih lizunov. Njegovo srce ne pozna skrbi, ki jih pritisne svetla krona na glavo tistih, ki jo nosijo. Vsak dan mu prinese novo veselje, novo radost in on je zadovoljen in srečen.

Ko se že leto v jesen spreminja, dobi tri tovariše, ki so tudi iskali miru in zavetja v samotni puščavi. Z njimi vred si zdaj pripravlja Svatoboj zimsko prebivališče, išče si po črni zemlji sladkih koreninic in jih shranja za zimo. In ko zima pokrije zemljo s svojim belim kožuhom, ko divja vihar po goščavi, gledajo Svatoboj in njegovi tovariši izpod sive pečine in povišujejo slavo tistega, na katerega povelje prepeva tudi silni vihar svojo prečudno pesem.

Tako preide leto za letom. Črni kodri Svatobojeve glave se spremenene v sive, breme mnogih let mu je ude utrdilo ali še zmiraj sije mir in veselje iz njegovih črnih oči. Že čuti sivi starček, da mu zadnjikrat okoli njega drevje zeleni, že čuti, da bodo ob letu

ljubke cvetlice razsipale svoje cvetje na njegovo gomilo. Čudno mu je pri srcu. Njegovi tovariši ga ljubijo neizrečeno in s strahom vidijo, da njegove moči dan na dan bolj slabe. Svatoboj že ne more več hoditi po zeleni trati, ne more si več nabirati jagod, slabomočen leži cel dan v zelenem mahu in se po otročje veseli milega petja drobnih ptic, krasnega duha lepih cvetic in ljubega šumljanja čiste vodice. Včasih se spomni srečne dobe slovanske. Njen spomin mu pretrese mirno srce in en biser več se zabliska na zeleni trati.

Nekega jutra pokliče Svatoboj svoje tovariše k sebi. Njegova lica so bleda, njegove oči pa še zmiraj jasne in žive. Ali vendar se starčku vidi, da se mu že bliža roka mrzle smrti. Njegova glava se malo vzdigne in prijazno reče svojim tovarišem: „Čutim, da se bliža moj zadnji trenutek, čutim, da bo moja duša kmalu gledala Večnega, čutim, da vas moram zapustiti, zapustiti za vselej! Mili tovariši. Ali pa veste kdo sem jaz? Bil sem svoje dni mogočni moravski kralj! Silni narodi so se klanjali mojemu žezlu. A vse to ni moglo pomiriti mojega srca. Večna previdnost je hotela, da sem bitvo za bitvo izgubil, da sem zgubil svetlo krono in žezlo, in sem moral v samoto bežati, da otmem svoje življenje. Toda kmalu sem se privadil samote. Ni me več mikal kraljevski prestol. Mrzilo mi je, da bi se bil podal nazaj v človeško družbo, kjer prebiva toliko zavisti, in toliko hinavstva. Kraljevska svetloba mi ni dala prave sreče, ni mi dala pobožnega srca. Tukaj v temni puščavi sem našel oboje. Tukaj sem zvedel, kaj je mirno zadovoljno srce. To je biser, ki ga nam svet dati ne more. Tukaj me ni več obdajala mogočnost in sijajnost, a tudi njeni spremljevalki, hinavščina in skrb sta bili daleč od mene. In zdaj, ko me bo kmalu, kmalu objela suha smrt, zdaj vam hočem dati

na znanje, še zadnjo željo, zadnjo prošnjo. O, spolnite jo, mili tovariši! Mojega trupla po moji smrti nikar ne ločite od mesta, kjer sem našel svojo srečo in zadovoljnost. Naj nad mojim grobom prepevajo svoje veselinke iste ptičice, ki so mi v življenju hladile srce z milo pesmijo, naj nad mojo gomilo obešajo svoje veje ista drevesa, ki so me v življenju v svojo senco vabila, in mimo mojega tihega stana naj šumlja isti potoček, ki mi je leta in leta žejo tolažil. Ko pa zaspim v Gospodu, pošljite koga k mojim ljubim. Naj jim nese zadnji pozdrav, naj jim nese blagoslov srečnega Svatoboja.“

To izrekši izdihne svojo pobožno dušo v roke svojega Stvarnika.

Boris.

(Povest.)

Temna noč neznaboštva pokriva še lepo Bolgarijo. Ni še zasvetil Bolgarom žar luči, ki se je izlila iz nebes na zemljo, da bi nas vodila skozi revno življenje, da bi nas pripeljala v naš večni dom. Blodili so še v temini poganstva. Toda prišel je čas, ko se je začelo zoriti tudi Bolgarom. Z juga jim vstaja krasno svetla zvezda krščanstva. Že je ujelo marsikatero srce njene mile žarke in se ogreva v svetli, edino pravi veri, v veri v enega večnega Boga. Z jasno žarno besedo oznanuje neutrudljivi Metod sveto vero in milo vabi vse prebivalce Bolgarije, da naj zapuste krive bogove, da naj se vrnejo k Bogu ljubezni, katerega edini sin je zapustil nebesa, da bi trpel za nas in je umrl za nas iz neskončne ljubezni. Veliko Bolgarov pretrese beseda svetega Metoda — in hite v naročje vsemogočnega očeta. Toda, med njimi je tudi dosti trdovratnih, ki slepo zametujejo pravo vero in se trdno drže starih navad, starih bogov. In prav med njimi je Boris, kralj bolgarski.

Po gostih dobravah in osenčenih kraljevih borštih se razlega dan za dnevom glasno lajanje psov, ki sledijo hitre srne, drzne jelene in drugo zverjad. Glasno se razlega glas rogov, zemlja ječi pod trdimi podkvami urnih konjičev, bežijo nežne srne čez sive pečine, čez strmo skalovje in za njimi dirja divji Boris na strelovitem konju. Strasten plamen mu užiga lica, mu oživuje oči, le dalje, dalje drevi za nedolžno živalico. Njegovo življenje ni prej pomirjeno, dokler ne leži pred njim oblita s potoki svoje krvi — trda in mrtva. In vrne se domov. Lov in zopet le lov

mu je v glavi, v srcu in na jeziku. To mu je edino veselje, edini občutek. In zvečer se vleže utrujen na mehkužno posteljo. Ne pošilja hvale Večnemu, ki ga je ohranil ta dan, ne prosi ga za njegovo pomoč. Njegovo oko je navezано na kipe, ki krasijo izbo. Tam je izraženo njegovo notranje in zunanje življenje. Tu vidi nedolžno srnico zadeto od puščice nemilega lovca, tam diha ranjen jelenček svoj zadnji vzdihljaj, tam zopet se bori srditi medved z nadležnim sledilcem. Zadovoljno se smehlja utrujeni kralj, še enkrat obrne oči na ljubljene kipe in spanje mu zatisne oči. Njegova zadnja misel, njegova molitev, njegov Bog je — lov.

Zlati žarki jutranjega solnca se usipljejo v kraljevo izbo in Boris še stoji pri svojih kipih. Gleda in gleda jih, rad bi dobil kaj novega za svojo nemirno dušo. Ali na istem mestu leži še umirajoči jelen, na istem mestu poskuša še vedno divji medved svoje moči, na istem mestu pošilja še vedno vajeni lovec urno strelico v prsi bežeče zverine. To ni za nepokojno srce mogočnega kralja. Njegove oči so se utrudile teh kipov. Drugih bi rad, novih, strašnih, da bi se pri vsakem pogledu streslo njegovo srce. „Kje morem hitro dobiti izvrstnega kiparja, da mi vdihne na platno nove podobe?“ si misli. Kar stopi počasnega koraka neki mož v njegovo izbo. Obilni lasje mu plavajo po zatilniku, žarne oči mečejo svoj mili plamen izpod visokega čela, blaga, sveta duša šije iz njegove cele postave — in izpod temne obleke, ki pokriva njegove krepke ude, se bliska svetli križec.

„Hvaljen bodi Jezus Kristus“, je njegov pozdav in nagovor. Začudeno ga gleda kralj. „Kaj hočeš s tem? — Jaz ne hvalim nikogar — jaz sem kralj — ne potrebujem nikogar“ — mu reče prevzetno. „Hvaljen bodi Jezus Kristus, sin večnega Boga, katerega revna stvar si tudi ti, o kralj,“ je trdomili odgovor svetega

Metoda. „A zdaj razumem! — Torej ti si tudi eden onih svetnikov, ki nam hočejo vsiliti sveto vero. Pojdi, pojdi, neumni siromak, ne trudi se s tem, pri meni nič ne opraviš“ reče kralj Boris z divjim smehom. „Pojdi, pojdi, — kaj meni ti in tvoja slepilna vera! Glej, to-le je moja vera“ — in pokaže na kipe, „to-le je moje veselje in veliko pametnejše je, če mi moreš te stare kipe v nove spremeniti, kakor da se trudiš nam svojo vero vriniti. Boji in lovi so moja vera!“

V dno pobožne duše zadenejo te predrzne besede svetega Metoda. Neskončna žalost oblije njegovo srce, zatemni mu v njem vse krasne nade — saj plamti za sveto vero. Ali kakor razsvetli žarnosvetla strela temno z oblaki prepeto nebo, tako prešine njegovo žalostno srce neka misel, ki mu hipoma predere brezup in tugo. Pohlevno reče divjemu kralju: „Tvoja volja naj se izpolni. Moja roka zna dobro voditi čopič, hočem ti napraviti nove kipe.“ Strela veselja švigne iz žarnih oči bolgarskega kralja. Zadovoljno reče: „Le prav divje, prav strahovito in grozno naredi vse, da mora strah in groza prešiniti vsakega, ki bode kipe zagledal. Naredi, kar hočeš, kar iznajdeš, da bo le prav strašno. To je prijetno mojemu očesu, to je hladilo za mojo dušo. Delaj, da bode po moji volji, če ne — gorje tebi!“ Kralj se obrne in zapusti moža samega v izbi.

Dodelan je kip. Podoba za podobo se je vlivala na platno iz prekrasne duše navdanega kiparja, ki stoji zdaj ves zamaknjen pred njim. Njegova roka je otrpnjena, njegova duša je prevzeta občutka, s katerim je vdihoval podobe na platno. Globoko vzdihne in obrne svoj pogled v nebesa — pošilja zahvalo Večnemu, ki mu je dal svojo pomoč pri delu. Še enkrat pogleda podobo. Zemljo predstavlja. S tmino je obdana — spremenjena v grobi-

šče, ki se razorano odpira pretreseno od tromb budilnih poslan-
cev sodnikovih. Krog in krog vstajajo mrtvi in se trepetajoče
ozirajo v nebesa. Nad njimi se razpenja čistojasna sedmobojna
mavrica. Morje bleska in krasota se razliva krog nje in v sredi
se ziblje na zlatih zrakovitih meglicah podoba sina božjega. Lju-
bezen, neskončna ljubezen sije iz nje in Bog govori iz vsakega
dela prekrasne podobe. Levica se lahko oklepa križa in desnica
je stegnjena kvišku, deleč ob enem blagoslov in strašno kazen.
Na desni mu sedi mati Marija, prečista devica. Nad njim plavati
na pol skriti od tankih meglic podobi Boga očeta in svetega
duha. Svit in blesk se razliva okrog njiju. Mogočno so razpete
božje roke čez ljubljenega sina; vsemogočnost, pravica in vendar
neskončna milost sijejo iz prekrasne podobe. In čisti beli golobček
— podoba svetega duha — razširja čez nju svoje lahke perutnice,
ki se razgublajo v zraku in razlivajo čez druge podobe srebrno-
beli plamen. Mirijada angeljskih korov se vrsti krog svete Trojice,
njih obleka je zrak, njih podoba je duša. V neskončnem češče-
nju se pripogujejo mične glavice in njih ročice so spete proti
sveti Trojici, zamaknjeni so v češčenju in častenju večnega Boga.
Spodaj v sredi je angel s tehtnico in njemu na desno pravični,
na levo krivični, ki čakajo poslednje sodbe. Rajsko občutje je
razlito čez čista obličja pravičnih. Predčutje nebes jih objema.
Njih postave so kakor lahkotanke meglice, ki se zgublajo v zrak,
njih obličje je kot svit lune, njih oči so svetle kot zlate zvezde,
zračni lasje, tanki kakor solnca žarki, se usipljejo čez snežni vrat
in nad njimi se tresejo v zraku angeli z zelenimi vejami in kro-
nami, ki se svetijo kot plamen jutranje zore. — Na levi pa se
zvijajo strašne pošasti. Hudoba jim šviga iz grozних oči, zaviti
so v črno moč pregrehe, obdaja jih strup in groza, strah in tre-

pet. Njih postave so ostudne, prestrašni mrčesi polnijo njih obleke. Trepetajo in zvijajo se pod bolečinami, ki jih vzbuja huda vest. Plašno se ozirajo v tla. Ne upajo si pogledati Boga, iz njegovega pogleda jim grmi prehuda sodba. In pod njimi, ah, kako strašno. Plamen šviga in krute pošasti gomazijo po njem. Odprto je strupeno žrelo, ki bo požrlo grešnike. Že je objelo nekatere, že so plen mukepolnega pekla, — sprejeli so svoje plačilo.

Mrzla rosa pokriva čelo svetega Metoda, katerega duša je izlila na sliko zgodbo in sodbo uboge zemlje. Njegove roke sežejo po zagrinjalu — potegnejo ga čez sliko.

Boris stopi v izbo: „No, svetec, pokaži, kje imaš svoje pošasti“ — reče kralj — „daj sem, ne zdi se mi, da bi moglo priti iz tvoje roke kaj posebnega. Pokaži!“ Že se njegove ustnice odpro, da bi zasmehoval umetnika, toda obstoji ves preplašen, ko ta zagrinjalo odtegne. Njegove oči strmijo v podobo — mrzle kaplje stopijo na njegovo čelo. — „Kaj je to?“ vpraša osupnjen. — „Sodba je, o kralj, — sodba, ki jo bode večni Bog — Bog kristjanov držal nad prebivalci uboge zemlje. O, glej, nebeško glorio, ki ga obdaja, glej mogočnost, ki sije okrog njega. Njegova beseda ustvarja solnčne črede, njegov ukaz jih trešči v prah in pogin. Njegov migljaj obvlada mirijade svetov, njegov dihljaj nam vdihne življenje. On je, ki so pred njim svetovi nič, in je, ki je vse, ki je bil, je in bode večno. O glej sem na levo — poglej revne črviče, ki so se hoteli dvigniti čez svojega Stvarnika. Kako je njihovo truplo presunjeno trepeta in groze. In kako bi ne bilo? Vredni niso, da bi obrnili oči proti Bogu. Pod sebe morajo gledati — o kako gnusne pošasti jih čakajo in hrepene, da se bratijo z njimi. Peklo pekoče je, ki jih čaka. Temnoupni žar šviga iz njega in steguje svoje goreče jezike po hudobnežih.

Divje pošasti, grozovinska gnusad bo glodala njih trupla, bo grizla njih ude, — strašni plamen bo požiral njih ubogo telo. Solze, goreče in pekoče, bodo opirale njih rane, njih vpitje bo stresalo podnebje — a vse bo zaman. „Naš si za večno“, jim bodo vriscale peklenške pošasti na ušesa, — večno bo ječalo peklo — in podile jih bodo iz enega kota v drugega, iz ene muke v drugo, neprenehoma, večno. Brez miru bo hudobna duša, brez hladila njih vest, brez milosti večno in večno rop strašnega pekla“ . . .

„Strašno, ah, strašno —“ vzdihne v neskončni grozi s tresočim se glasom prevzeti Boris. Bledo kot sneg je njegovo obličje — trese se kakor šiba na vodi — strah, groza in trepet mu zapre smrtnoblede ustnice. „Ali glej sem na desno, o kralj“ — povzame zopet ginjeni Metod besedo — „o glej, kakšna nebeška radost se bliska z obličij teh srečnih, ki tukaj pričakujejo zasluženo plačilo. Zvesto so hodili po potih Gospoda — zdaj sprejmejo plačilo za to. O, glej sem, kakšen svetel žar se razliva čez nje, kakšna nebesa se bliskajo v njih očeh, ki se zaupljivo obračajo k očetu milosti. Svit in blesk in kras jih pričakuje pri njem, večno veselje, neskončna radost bo njih družica — večno bodo pri Bogu. Že se stegujejo njih roke po zelenih vejah, ki jih jim ponujajo limbarske roke angelov, že jim nesejo sveti duhovi svetle krone — že se zgublajo v zračne meglice — v stan duhov, kjer bodo vekomaj gledali svojega mogočnega očeta, kjer bodo večno njegovi ljubljene otroci. Prestano je njih zemeljsko trpljenje, — plačilo imajo nebeško! O kralj, kje hočeš biti: na levi ali na desni?“ Tako vpraša sočutja prevzeti Metod kralja — obrne se k njemu in ga zagleda — ležati na kolenih. Njegove roke se več ne tresejo, strah in groza mu več ne blede njegovega obličja, njegove oči so obrnjene proti nebesom, svetle solze

kapljajo po njegovem licu in globoko iz ginjenega srca vzdahne: „O Bog, odpusti mi, ne zavrzi svoje stvari“. — Dolgo kleči Boris pred sliko tih in nem, ne pride mu besedica iz zaprtih ust. Ali občutki srca so odsevali z obraza. Boris je — molil.

Tiha polnoč je zavila zemljo v svoje temno krilo. Vse počiva, vse je nemo. Komaj se vidita dve osebi, ki molče korakata iz zidovja kraljevskega dvora proti žuborečemu potočku. Tam obstojita. Širno se razpenja temno nebo nad tiho zemljo, ki danes v svetem miru počiva. Jasno se bleskečejo z nezmernih visočin žarne zvezde, in beli svit na vzhodu naznanja prihod mile lune. Širokoveja lipa obeša svoje veje nad šumljajočo vodo. Pod njo poklekne Boris in drugi — sveti Metod — posveti kralja za otroka božjega — otroka nebes. Z lune zasije mili blesk izza gore in lahen pih šumlja skozi veje in listje dreves, kakor da bi si skriti duhovi veselo šepetali, da je prejel kralj Boris sveti krst, da je Bolgariji prisijala luč svete vere.

Trdoslav.

(Povest.)

I.

Mračni se. Zadnji svit umirajočega dneva se vsiplje skozi gosto zamreženo okno neke ječe v svobodnem Novgorodu. Po mrzlem zidovju se neprenehoma utrinjajo debele kaplje, kakor da bi se hotel kamen razjokati nad hudobijo človeško, ki jo v sebi zapira. Težek, omoten zrak se vleče po črni ječi. V kotu leži mož v verigah in molče upira meglene oči v črno zidovje, kot da bi hotel s pogledom stene prevrtati. Njegova postava je grda. Rudeči, tršasti lasje stoje kvišku, čelo se gubanči v gostih gubah in izpod obrvi mu temnijo kalne oči. Togotno zaklepa blede ustnice in od srda stiska zobe. Nič se ne gane. Le včasih, kadar usta odpre, mu prešvigne obraz divji smeh, in zopet je temen, kakor ponočno nebo, kadar ugasne žarna strela na črnih oblakih. Pulovski, mogočen boljar, si tako s srdom napaja srce. Njegovo veliko bogastvo ga ni moglo oteti pravici, ni moglo zakriti njegove pregrehe. Obsojen je bil na dvoru Jaroslava od strogega posadnika v zboru meščanov v ječo. Pod dragoceno obleko mu bije srce, ki je bolj črno od črne ječe, v kateri prebiva, in trše od močnega jekla, ki ga oklepa. Temne, zlobne misli se dvigajo v njem, naraščajo bolj in bolj, nazadnje poskoči Pulovski divje od tal. „Jaz v ječi,“ zavpije z gromečim glasom. „Jaz! Pulovski? O, peklo, posodi mi tvoje moči, da morem razdejati in v prah razdrobiti ubogi Novgorod, ki se predrzne soditi moja dela, ki se predrzne vreči mene v mrzlo ječo. Prej bi mogel posušiti morje, nego prešteti svoje bogastvo. In vendar — v ječi. Razlij se

ogenj mojega srda čez revni Novgorod, pogrezni se sovražno mesto v peklo — tvoja sodba me je po krivici kaznovala.“ — „Krivično?“ vpraša še enkrat z bolj tihim glasom. „Ali nisem grešil? Ali to ne zasluži še ostrejšše kazni?“

Glas mu je slab, oči temne, srce se mu trese v nepoznanih občutkih. Trepetaje pokrije z rokami blede obraz.

A zopet se dvigne in skoči kvišku. Krvave oči mu streljajo kakor dva oglja izpod čela. Zobje škripljejo, pest se mu dviga in s kričečim glasom zagrmí. „Jaz kriv? Nikdar! Kdo me ima oblast tega dolžiti. Kdo more reči, da sem se jaz pregrešil? Kaj je pregreha? Jaz je ne poznam! Kar storim, je prav, saj nisem norec, da bi poslušal po otročje to, kar vi imenujete vest! Bedaki neumni, ki se oklepate v postave uma in srca, kako smešni ste mi! Zame je postava to, kar jaz želim, in pravo to, kar jaz storim. Naj se pogrezne svet zaradi tega. Kaj meni to mar. — Prah bodem — tako ali tako — v njem nista zaznamovani niti krepost niti pregreha. Torej jaz nisem kriv! — Kriv si ti, Trdoslav, ti peklenski vrag, ti si me obsodil . . . o čakaj! . . .“ In pri tem zopet dvigne uklenjeno roko, da zarožljajo grozne verige. „Oj ti posadnik, čutil boš mojo osveto, čutil boš kaj zmore moje zlato! Ti ali jaz!“

Tako se roti Pulovski. Prevzet od strašnega srda pade zopet nazaj. Črna noč ga objame in zakrije žalostne zmote hudobnega srca.

II.

Čisti svit mladega dneva se vliva v krasno, priprosto okrašeno sobo posadnika. Prvi zlatotoki gorečega solнца se tresejo nad njegovo sivo glavo, katere srebrni sneg se bliska v njem kakor žar mlade zarje. Snežnobela brada se mu vliva čez prsi.

Izpod belih obrvi mu žarijo oči, kakor dve zvezdi izpod sivih oblakov in njegova lica puhtijo še vedno od zdravja, kakor lica mladeniča. Veličasten mir mu sije z visokega, jasnega čela. Njegova duša premišlja prigodbe zadnjih dni in spomni se sodbe, ki jo je izrekel nad Pulovskim. Spomni se goreče strele, ki je švignila takrat nanj iz oči obsojenca. Vsako srce bi bilo trepetalo pred njo, a njegovo srce je bilo mirno, saj je čutilo pravico: ona mu je bila geslo, ona mu je bila zvezda vodnica.

Zamišljeno sedi sivi posadnik. Kar naenkrat zadoni po vsem Novgorodu „večevoj kolokol“¹. Njegov glas, znan vsakemu prebivalcu svobodnega Novgoroda se trese skozi lahne zrakove, njegov veličastni ton vabi svobodne Novgorodčane na Jaroslavov dvor. Vsako srce vskipi pri mogočnem glasu, ki kliče meščane na sveto sodišče. Kako ne bi razžaril tudi srce starega Trdoslava? Svetemu klicu odmevajo vse strune njegovega srca, ki bije za blagor rojakov. Še bolj pa mu vskipi čustvo, ko stopi k oknu, da vidi vzrok, ki kliče Novgorod na svetišče pravice. Neznani mu je in osupnjenost ga prevzame, ko vidi, kako drvi truma za trumo k Jaroslavovemu dvoru in v malo trenutkih prihrume zopet nazaj. V vsakem očesu žari divja strast, vse se neurejeno drenja naprej in nazaj. Dolgo gleda Trdoslav drvenje ljudi. Ena misel mu preganja drugo, ena sumnja mu jemlje drugo in vendar se mu ne razjasni, kaj da bi bilo zaneslo tulečo burjo v mirni Novgorod.

Kakor se odcepi spomladi kroglja kristalnega snega na vrhu snežnika in ko se vali v dolino, se je primejo vsak hip nove se-

¹ To je zvon, ki je vabil mestne starešine na posvetovanje. „Veče“ je bil mestni svet v Novgorodu. Prim. pri nas: Narodno veče = narodni svet. Op. izdajateljja.

strice, da dere zmiraj večja, zmiraj silnejša lavina navzdol, dokler bobneči plaz ne prihrušči v dolino, pokopaje v ledeni grob imetje seljanov in življenje ljudi, tako je zdvijano ljudstvo, katerega množica v vsakem trenutku narašča. Trdoslav misli in misli in vendar začuden ne ugane vzroka. V zavesti svoje pravičnosti ne ve, da velja njemu ta grozoviti hrup, da se hoče nad njegovo sivo glavo raznesti strašen vihar; ne ve, da hrumeča in drveča množica nosi s seboj strela, ki je njemu namenjena. Ko bi bil imel pogled v srce ljutega ljudstva, bi bil videl v njem zlato brezdušnega Pulovskega, ko se iz njega vije goreča strupena kača krog človeških src in steguje svoje morilno želo v njegovo srce. O moreče zlato, ti podkupuješ srca, ti gospoduješ čez ljudstva, ti jih storiš neme in potrpežljive kakor ovčice, ali pa jih razjariš kakor divjo, besno zver. Zlato Pulovskega je napravilo iz pravičnih Novgorodčanov brezčutno žival, ki hoče svoje ostre kremplje zasaditi nedolžnosti v srce.

Stari posadnik stoji še vedno strmeč pri oknu. Naenkrat pride v sobo njegov prijatelj. Lasje mu vihrajo, oči strmijo, prsi se dvigajo, noge se šibijo kot slabo bičevje. S trepetom se vrže Trdoslavu na srce in s slabim glasom vsklikne: „Trdoslav, reši se — reši se!“ Več ne more izreči; omamljen se zruši na tla.

Ostrmel ga gleda Trdoslav. „Kaj je brate moj — kaj te je tako prevzelo? Govori!“ „Pulovski — osveta — ljudstvo zdvijano — reši se!“ Te edine besede pridejo prijatelju iz kipečega srca.

Trdoslavu se jasni. Kakor luč v temini se mu užge misel, da je sodba nad Pulovskim vzrok strašnega srda, ki vre v Novgorodcih. Ali kakor trdno stoji mogočna skala, ko se jezni, peniči valovi morja srdito zaganjajo vanjo, tako ostane srce sivega

starčka močno in trdno pri srdi divjega ljudstva. Le še trdnejši se čuti, še žarnejše mu teče junaška kri po žilah, še krepkejše, toda mirno mu bije pravično srce.

Soba se polni. Prijatelj za prijateljem prihiti, vse ga prosi, vse vpije: „Reši se, Trdoslav — reši svojo staro glavo. Ljudstvo je divje. Zlato Pulovskega ga je objelo tebi v pogubo. Gorje ti, ako prideš v njegovo oblast. Reši se Trdoslav — reši se!“

Tako vpijejo vsi in primejo sivega posadnika za ramena, da bi ga siloma odpeljali in oteli strašni nevarnosti. Ali on se jim iztrga iz rok. Močen kot hrast sredi groma in viharja, resen in mil stoji med njimi. Veličastno migne z roko in osupli obmolknejo in iz prsi se mu vlije beseda, krepkomila kakor brona glas: „Bratje, ne tako! Ali mislite, da bo sivoglavci Trdoslav pobegnili kakor zaničevani plašljivec? Kmalu mi bo bela smrt nevesta. Naj me tedaj objame sredi mojih bratov, ako sem kriv! Toda Bog vidi v moje srce in vidi, da je čisto. On brani pravične! Bratje — na Jaroslavov dvor!“

Vse strmi na velikodušnega starčka. Vse obmolkne. In s krepkim korakom odide Trdoslav v sredo med zdvijano kričečo trumo.

Kakor hrumeče morje, ki ga dviga vršiča burja, da se njegovi gromeči valovi valijo v propade in zopet vršijo navzgor, tako se goste trume valijo posadniku nasproti. Vsaka desnica suče med vpitjem ostro orožje, vsako oko strelja strašne plamenne. V tej grozeči trumi ni ne misli, ne čustva. Tlak zemlje trepeteta pod nje silo in obok neba se trese in odmeva od divjega krika.

Trdoslav srčno koraka naprej. Kakor razjezeni levi se vržejo rjoveči meščani proti njemu. Svetlo orožje se že blisketa proti

njegovemu srcu. Kričanje grmi v nebo. — Obsut je od ljudstva. Vid mu pohaja — sapa zastaja — čut ga zapušča — bela smrt steguje po njem svoje roke. Predrami se pri pogledu na cerkev svete Sofije. Nebeška moč zapoveduje v njem. Krepko skoči na stran in stegne svoje roke proti enemu stebru svetišča. Kakor mornar ob potopu, se z eno roko oklene stebra, drugo pa dvigne mogočno proti nebu. Njegova obleka vihra prečudno čez speto telo. Neustrašen kot prorok nebes, navdušen kot seraf povzdigne svoj glas nad strmeče trume: „Čist sem pred Bogom in pred svetom in pri Večnem, — pred katerim trepetajo svetovi, ako sem kriv, prelite grešno kri. Toda sodite me poprej. Jaz sem čist.“

Kakor zadeto od nebeške strele okameni osupnjeno ljudstvo. Vsaka roka omahne, vsaka glava se nagne — prej zdvijani kot risi, stoje zdaj kot tresoči se otroci pred mogočnim Trdoslavom.

Veličastno stopi iz cerkve nadvladika in za njim črni in beli duhovni. Njih krasne obleke se bliščijo kakor nočno nebo, na katerem se tresejo svetle zvezdice. Vladika drži v tresoči se desnici svetlo podobo odrešenika sveta, z levico pa migne posadniku. Počasi se obrne z njim proti sodišču Jaroslavovem.

Ljudstvo sledi kakor krotka jata golobov. Vse molči, vse je pretreseno.

Prispejo na sveto sodišče. Tukaj bo sojen stari posadnik. Grobna tihota se spusti na ljudstva. Vsi gledajo nepremično sivolase sodnike, pred katerimi mirno stoji Trdoslav. Nobeden si skoraj dihati ne upa, vsak se boji motiti sveto sodbo, vsak jo s tesnim srcem pričakuje. Trdoslav stoji ponosno, s povzdignjeno glavo pred sodniki, ki mirno in resnobno pretehtujejo tožbe zoper posadnika.

In zmagala je pravica. Tožbe so bile krivične. Stari sodniki vprašajo zdaj ljudstvo, ali je Trdoslav kriv ali nedolžen.

Kakor frfra jesenski veter skozi rumeno listje, tako preleti tiho šepetanje vrste meščanov. In kakor iz enega grla zadoni glas: „Nedolžen!“ Trdoslavu se topi srce v presrečni ganjenosti. Ljudstvo pade jokaje pred njim na kolena in moči tlak s solzami kesanja. Desnice vseh se stegnejo proti nebesom in iz ginjenih src hite svete prisege, da ne bodo nikoli več ranili svojega posadnika, da bodo v naprej eno srce, ena duša. In kakor angelj milosti razpenja sivi Trdoslav čez nje svoje roke in jih blagoslavlja z rosnim očesom.

III.

Na Jaroslavovem sodišču je sodba. Zbrano je vse svobodno ljudstvo. Boljari, starejšine, medžanini in črni ljudje se vrstijo v složnem redu. Molče in zamišljeno sede sodniki v krogu in med njimi, kakor oče — Trdoslav. Visost in miloba razlivajo njegove oči. Ali kako se mu spremeni obličje, ko pripeljejo pred njega hudodelca, da bo sprejel zasluženo kazen. Kako se vžarijo njegove oči, žive iskre švigajo iz njih v črno dušo obtoženca. Kakor grom se glasi njegov krepki glas. Pretresen in presunjen povesi hudodelnik v tla plašne oči. Ali ko ima rešiti nedolžnost, kaka milina odseva iz njegove duše. Njegove besede so kakor hladilne kaplje, kakor sladki lek za ranjena srca, a tudi kakor ostri meč za grešno srce.

Že je sprejel marsikateri, kar je zaslužil, že se je doneča beseda starega posadnika zarezala v marsikatero srce, — kar stopi v sodišče s prevzetnim korakom drago oblečen mož. Nje-

gova krasna obleka pravi Novgorodcem, da je poslanec Svetoslava, ki je bil tačas branitelj svobodnega Novgoroda. Z ošabnimi očmi preleti prišlec vrste zboru. Siva glava posadnikova se dviga veličastno čez vrste sodnikov. Poslanec si s prevzetno hojo naravnost k njemu predere pot.

Začudeno ga gledajo Novgorodci. Njih oči se radovedno sprašujejo: „Kaj hoče ta tujec pri nas?“

Glava poslanca se dvigne še više in iz ust mu pride predrzna beseda: „Moj gospodar, svetli Svetoslav zapove, da preneha s tem trenutkom biti Trdoslav posadnik novgorodski.“

Začudenje in osupnjenost prevzame pri teh besedah vse Novgorodce.

„Tako govori tujec o svobodnem zboru, o zboru naše pravde, posadniku in ljudstvu v obraz? Ali mirni Novgorod nima spoštovalcev? Ali njegova pravica drugim ni sveta? Novgorod slavni, dvigni se, pokaži, kaka moč je v tebi!“ Tako in enako vre opaljeni govor in se vžiga v šumečem zboru. Vse se dvigne. Oči se bliskajo in srce se trese: „Kaj je pregrešil posadnik? Kdo ga sme soditi?“

Poslanec zravna ošabno telo. Njegove obrvi se vlečejo vkup, kakor oblaki pred viharjem in z zlobnim smehom in bolj ošabno ko prej, reče ostro: „Kriv je, kdor mojemu gospodarju več ne ugaja.“

To reče — in goreča iskra je padla v svobodna srca, ki vsplamtijo v strašnem srd. Pest se dvigajo, zobje škripljejo in po sodišču zagrmí srdito vpitje: „Nesramni predrznež, ali si po-

zabil, kje si? Ali ne veš, da tvoja noga stoji na novgorodskem sodišču, kjer ti more ena beseda ugasniti ošabno življenje.“

Plašno se ozira poslanec okrog sebe. Jezepeneči skočijo nekateri proti njemu. Že čuti okrog sebe težke pesti srditih meščanov — kar vstane iz njih srede star, siv mož in zapove s krepkim glasom: „Tiho!“

Vse ga gleda molče in viharna jeza se poleže. Starček pa stopi s ponosom pred ostrmelega poslanca in mu reče trdno s svetim pogumom: „Naj se spomni tvoj gospodar, da je Novgorod svoboden, naj se spomni, da je sveto prisegel, da nikdar ne bo ranil njegovih pravic. Gorje mu, ako je to pozabil. Trdoslav je in ostane naš posadnik.“

In zapro se ustnice starega posadnika, ki obrne ponosno poslancu hrbet.

Ljudstvo zadovoljno potihne in s pobešeno glavo zapusti osupnjeni poslanec mesto svobode.

Resni, moški odpor mogočnega Novgoroda prelomi Svetoslavu moč in pogum. Vidi, da ne zmore nič proti močnemu Novgorodu. Toda njegovo prevzetno visokohlepeče srce ne more prenašati misli, da je premagan, da se mu Novgorod ni udal, da ne more v verige vkovati svobodnih src Novgorodcev. V divji jezi kipi njegovo ošabno, vladeželjno srce. Toda zaman. Novgorod mu je pretrdna stena. Zato rajše odstopi poveljstvo upornega Novgoroda svojemu mlajšemu bratu Vsevolodu. Toda ista kri se tudi v bratovem srcu pretaka, isti hrup vre v njem zoper starega Trdoslava. Ista hudobna duša tudi v njem prede naklepe v njegov pogin. Žolč se mu peni v črnem srcu, da mora mirno gledati, kako živi Trdoslav srečen in čaščen sredi svojih rojakov, in on, silni gospodar, katerega mogočnost sega čez daljne meje, ka-

iterega zakladov nobeno oko ne pregleda, on mora trpeti upor protivnega starca. Srce, v katerem more žareti tak čut, je zrelo za vsako hudobijo. Denar vse pridobi. Pridobil je tudi hudobne roke, ki so bile pripravljene moriti s strupom ali z jeklom Novgorodu pravičnega, za srečo rojakov živečega posadnika.

IV.

Iz gostotemnih oblakov se stresajo čiste, leskeče se snežinke. Igrajo se in plešejo kakor padajoče cvetje mlade pomladi. Ena k drugi se utrujena vleže, sestra leži tiho, mirno na mrzli sestrici, objeta od nemilega mraza. Le nekatere belčice se ne morejo ločiti od okna tihotne izbe, v kateri leži na postelji izmučen siv mož. Mislim, da so gledale njegove srebrne lase, da so menile, da tudi na njegovi beli glavi spijo nekatere sestrice. Bil je Trdoslav — ali kaka sprememba je v njem. Obličje mu je blede in upadeno. Udrte oči mu brlijo le temno, kakor ugasujoče luči. Roke mu visijo suhe in brez moči s postelje. Prsi se mu dvigajo hitro, razburjene od hude mrzlice, ki ga stresa, in po belem obličju tečejo mrzle kaplje. Nemila bolezen ga je objela v svoje naročje. Toda iz njegovih ust ne pride niti vzdihljaj. Njegova duša je trdna in krepka kakor poprej, ko je živo bilo njegovo srce.

Tako leži zamišljen, da skoraj ne čuti svojih bolečin. Kar stopi k ležišču njegov zvesti služabnik. Britke solze kapljajo iz njegovih oči in premagan od sočutja težko ihti. Ljubeznivo ga Trdoslav vpraša, kaj da mu je.

„Gospod, kako me moreš vprašati? Tvoje trpljenje mi trga srce in mi rodi solze. In vendar še ni dosti!“ Umolkne. Potok solz mu zalije besedo. Zopet ga vpraša posadnik: „Kaj mi je

namenjeno, moj zvesti Ivan? Povej, zakaj je tvoja žalost tako velika?“ — „Gospod,“ začne zopet služabnik, „ali ne veš, da objema zidovje tega mesta že brezdušnike — poslance Vsevoloda, ki hočejo tvojo kri, tvoje življenje.“ In prevzet mu gleda v blede obličje.

Nova moč, novo življenje se v tem trenutku razlije po žilah bošnika. Dvigne se kvišku, kakor da se je zbudil iz težkih sanj. Njegove oči žaré, njegova lica rude in s krepkim glasom reče: „Ivan, položi me na sani in pelji me na Jaroslavov dvor. Ako sem kriv, hočem umreti — toda le sredi svojih rojakov. Le njih roka naj porine ostri meč v moje srce, njih roka naj mi loči dušo od trhlelega telesa. Pelji me!“

In slabi starček je kmalu zopet na svetem mestu sodbe. Ljudstvo je zbrano.

Zvesti služabnik pelje slabega Trdoslava pred sodnike.

Tesnoba objema vsa srca. Že drugič je posadnik pred sodbo Novgorodcev. Kako bo danes? Slab, bled, nem kakor umirajoča nedolžnost leži pred sodniki. Kakor da bi se bila njegova duša potegnila v jedro življenja, kakor da bi bila mrtva za zunanji svet, tako je miren in molčeč pri pogovorih svojih sodnikov. Ne gane se, ne odpre bledih ustnic, da bi govoril svojo nedolžnost. Toda pravica tega ne potrebuje. Kakor grom viharja se zažene veseli klic po sodišču: „Trdoslav je nedolžen. Trdoslav je čist!“

Pojemajoča lučica še enkrat žarno zasveti, da se vse strese v njeni čarni luči: ravno tako mogočno se zdaj vzdigne Trdoslav. Njegovo blede z lasmi obdano obličje se sveti kakor jutranja megla, ko posije skozi njo rdeča zarja. Iz plamenečih oči se mu utrne leskeča se solza, ki se kot bliščeča rosa izgubi na sivo

brado. Njegove otrple roke se razpno, kot da bi hotele objeti vse ljubljene brate in govori z glasom, ki se trese kakor zadnji glas milega zvona skozi večerni mrak: „Bratje, solze, ki se utrinjajo iz mojih starih oči, naj vam bodo zahvala za vašo ljubezen. O kako lepa je zavest, da spoznate mojo nedolžnost. Ona mi bo mila sestra, ona mi bo tolažnica takrat, ko bom zapuščen od vseh dragih tudi jaz zapustil revno zemeljsko bivališče. Hvala vam, ljubljeni bratje. Toda, odkar je sivi Trdoslav vaš posadnik, je zbežala sloga, je zbežal mir iz vašega mesta. Hočem se torej sam soditi. Hočem — — —.“ Tu se nagne njegova glava. Kalne oči obrne proti nebesom. Kmalu povzame zopet s trdnjšim glasom: „Hočem vas zapustiti, dragi bratje. Sivi Trdoslav naj bo žrtev sveti slogi, vaši sreči! — Zapustil bom vas. Razdvojeno je moje srce, toda spremila me bo zavest čistega srca in vaše ljubezni, ta mi bo celila skeleče rane. Zbogom, dragi bratje! Tudi od daleč bode bilo staro Trdoslavovo srce le za vas in za srečo Novgoroda. Zbogom, Novgorodci.“

Izreče zadnje besede in prevzet z bledim licem in z mokrim očesom pade nazaj v naročje svojega sluga.

Prešlo je nekaj dni. Krasno jutro napoči in vrže zorno luč čez snežno bliščeče se gore in kristalne planjave v neki ruski samostan. Vsa okna se lesketajo od solčnega zlata. Pri oknu stoji že siv menih, ki dviguje svoje roke in pošilja gorke molitve v nebesa: Trdoslav moli za Novgorod. In milo doneči jutranji zvon — kakor čarobni glas veča — mu vzbuja spomin — in pretresa srce.

Rožmanova Lenčica.

(Po narodni pripovedki.)

I.

Zopet je objel sveti večer snežnobelo zemljo, zopet se vsako srce hvaležno vzdiguje k Večnemu, da se je usmilil izgubljenecv ter je ravno na ta večer poslal odrešenika na greha polno zemljo.

Polnoč je blizu. Sveti mir je razlit čez hribe in plan. Mila luna spušča blede luč v malo izbico, kjer nastavlja mlada lepa Gorenjka pazljivo ušesa na vrata. Večkrat ustavi sapo, da bi mogla bolje slišati. Toda vse je mirno in mrtvo. Deklica odpre tiho vrata in smukne iz sobe. Kmalu se vrne in postavi na staro javorovo mizo dve posodi. V eni se ziblje čista vodica, v drugi vre v svetlih penah stopljen svinec. Majhna lampica razliva milo svetlobo po izbi. Lenčica hoče po stari svetovečerni navadi svinec vlivati. Še enkrat premeri z bistrim očesom tiho izbico, prime za posodico s svincom, — cvrrk se zasliši in v mrzli vodi se je spremenil svinec v razne male podobe. Lenčica z nežno roko seže mižaje v mrzlo vodo in prime prvo podobico. „Kaj bo?“ vpraša tiho. Mlado srce ji hitreje bije. Počasi odpira očesa, pogleda podobo — in jo spusti iz roke, kakor z mrzlo vodo polita. „E, putka,“ reče nejevoljno smehljaje, „kaj hoče ta pri meni?“

V drugič seže v vodo in boječe pogleda, kaj da je prinesla iz nje. Rdeče ustnice se ji stisnejo, ko zagleda — drevesce. Mlado čelo se ji zgubanči, ko prinese zopet njena roka iz vode — stolček. „Ah, neumne stvarce, kaj se mi silite?“ vzdihne Lenčica. Nekoliko jezna poseže po drugo podobo. Ves njen srd se

naenkrat spremeni v smeh: „Miška! Usoda poredna, kako mi nagajaš!“ Smeje seže vnovič v vodo in privleče iz nje — mal prstan. „Prstan!“ reče tiho in počasi. „Kaj pomeni prstan? Oh, Bože moj, kako pa je to mogoče, ko ni mladeniča, da bi mi ga na roko nataknil!“ Pobesi se ji krasna glavica. Rahel vzdih ji pride iz mladega srca. „Pa — saj je še dosti podobic, morebiti najdem vendar pravo med njimi. Lenica, nikar ne obupaj.“

Tako se tolaži mlada Gorenjka, vtakne malo roko v vodo in — „Lenčica, — kje si, ali še spiš? — Ustani! Čas je, da gremo!“ Tako zadoni glas njenega očeta pri vratih.

Prestrašena, z gorečim licem in z bijočim srcem skoči Lenčica od mize. Svetilna lampica ugasne za hip. Voda, svinec in podobe, vse je pokopano pod zimsko suknjico preplašene deklice.

Skozi tiho noč pokajo puške mladih Gorenjcev, da se trese zrak in da se stoterni jek oglašča od bližnjih gorâ. Z visokih vrhov se gibljejo sveteči plameni proti dolini, kot da bi žareče zvezde plesale po temnih gorah. Luč se prime luči, cele vrste se bližajo cerkvi in svetijo svojim nositeljem na poti v svetišče, kjer se obhaja spomin svetega dneva.

Tudi Lenčica odide v družbi svojih sorodnikov v cerkev.

In podobice? Deklica na tihem vzdihuje po njih. Nemila usoda ji je zakrila z gostim zagrinjalom ravno to, kar bi bila najrajše videla in vedela. Neusmiljena usoda!

II.

Pomladansko jutro je. Krilati prebivalci gostosenčnih borštov pošiljajo svojo milo pesem v jutrohladni zrak in budijo mlado Lenčico iz sladkih sanj. Kmalu stoji krasna deklica pred belo hišo svojega očeta. Hladen veter ji pihlja v okrogla lica, in nje

rdečica se meri s krasno zarjo mladega jutra. Njeno živo oko se ozre na mokro nebo, na katerem plava tu pa tam rahel, tanek oblak kakor bel labud. Prijazno se smeji mladi Lenčici bela cerkvica z zelenega hriba in vžiga v čistem srcu božje občutke. Sedaj pozdravi zlatorumeno solnce snežne kipe strmih gora, razlije se kakor zlato morje po hribih in ravninah in zabliska se tisoč in tisoč biserov po krasnih, ljubko dišečih cvetlicah. Kmalu pere lepa Lenčica svoj najnolični obrazek v mrzli vodici žuborečega studenca, ki se razliva kot srebrni trak naprej in naprej in spušča svoje šumeče pesmice in svoje srebrne bisere čez belo kamenje.

Harmonija, ki se razliva v prijetnem žuborenju vode, v migljanju cvetlic, v šepetanju sapic in zboru ptic, harmonija, ki veže in druží vse stvari, ki se pretaka od mične cvetke do življenjetvornega solnca, od svetov do svetov v celi naravi, topi srce Lenčici v neznanem čustvu. Neizrekljivo hrepenenje se vzbudi v njenem srcu — kar zašumi v bližnji gošči in lep mladenič stopi pred njo. Bliža se Lenčici in ji prijazno želi „Dobro jutro“. Nekaj kakor strela spreleti v tem trenutku srca obeh. Osupnjena pobesi Lenčica modre oči v bistro vodo, kjer se trese nje lepa podoba. Njeno obličje je ko z zarjo oblito. Hoče mu vrniti pozdrav — a glas ji zastane. Mladenič stoji začuden pred njo, isto čustvo vne-ma njegovo srce. Njegove goreče črne oči počivajo na mladi deklici, ki stoji pred njim kakor rujna rožica. Boječé dvigne Lenčica svoj svetli pogled na mladeniča: Pavlove plameneče oči se srečajo z njenimi: — izlila se je duša v dušo. In kmalu se zliva tudi srce v sorodno srce. Kako? — ne vem. Le studenec igraje mimo nju žuboreč je ujemal sladke besede in jih je pokopal v peneče valčke ter jih je nesel dalje in dalje. In kjer je zapustil

svetlo kapljico, tam je vzrastla rožica, žarnejša kakor vse druge cvetlice.

Lenčica je vsa srečna. Njeno srce je zvezano s srcem dobrega Pavla, ki živi samo za njo. Neprenehoma se zlivajo sladke pesmi iz njenega srca in na licih ji vedno igra vesel smehljaj. In kadar se snide s Pavlom in ji njegove mile besede pripovedujejo, kar tako sladko čuti v veselem srcu, o takrat nima širna zemlja bolj srečnega bitja, kakor je ona.

Toda malo časa še-le uživata Pavel in Lenčica svojo srečo, ko že gorijo grmade po strmih vrhovih kranjskih gorâ — v znamenje, da je kruti Turek udaril čez mejo in da je treba na vojsko iti. — Ta glas pridere tudi v tihomirne Češnice, kjer živi oče Rožman s svojimi hčerkami. Sedem jih ima. Toda najlepša, najboljša, najumnejša je vrla Lenčica.

Rožman je svoboden kmet in mora, kakor vsi drugi svobodnjaki udariti na Turka, ako čez mejo priplenijo. Srebrni kodri krijejo Rožmanovo glavo, — breme mnogih let mu šibi oslABLJENE noge. Sam ne more iti na vojsko, sina nima, a najeti namestnika ne sme. Britke solze mu kapljajo na sivo brado. Ne ve in ne more si pomagati.

Med tem sedi njegova brhka Alenčica v svoji izbi in zamišljeno poveša v tla leskeče oči. Slišala je, kaj navdaja njenega ljubega očeta s tako žalostjo, videla je, da toči sivi starček grenke solze, a si ne ve pomagati. Tu ji njeno blago srce pove, da mu mora ona žalost v veselje spremeniti. Rodila se je misel v njeni bistri glavici, da bi šla ona namesto svojega očeta na vojsko. Že hoče to povedati svojemu očetu, ali naenkrat se stisne veselja polno srce. Lenčica se spomni svojega dragega Pavla. Od njega se ločiti, njega zapustiti in iti na vojsko — ta misel je

prestrašna za ljubezni gorečo Lenčico. Skoraj ji podere njen sklep, da bi pomagala očetu. Dragi žalostni oče na eni — in ljubljeni Pavel na drugi strani — kaj naj stori. Dolgo se bojuje njeno srce. Vendar zмага dolžnost. Žrtvovati hoče svojo srečo, svoje srce in morebiti tudi življenje svojemu očetu.

Tiho veselje zmage se bliska iz njenih žarečih oči, ko stopi v stanico k očetu. Milo mu reče: „Ljubi oče, obrišite svoje solze, smehljajte se zopet. Vidite, vaša Lenčica hoče iti mesto vas na ljutega Turka. Ona ga bo drvila čez mejo, da ga nikoli več ne bo mikalo hoditi h Kranjcem v goste.“

Solze žalosti se Rožmanu spremenijo v solze veselja. Njegovo srce se topi hvaležnosti, da mu je Večni dal tako blago in srčno hčerko. Vshičen jo stisne na svoje prsi in reče: „Pojdi, pojdi, hčerka moja! Bog, ki ti daje pogum, da hočeš svoje mlado življenje postaviti v nevarnost za življenje svojega sivega očeta, on te bo varoval, on te bo pripeljal zopet zdravo in veselo v domovino in v moje naročje . . . Pojdi, dete moje, pojdi! Bog bodi s teboj!“

Vojaška obleka je že pripravljena za Lenčico, ognjevit konjiček rezgeta v hlevu očeta Rožmana; vse je pripravljeno za odhod. Le srce, ubogo srce junaške deklice je vedno bolj tužno. Saj bo zapustila vse kraje, kjer je uživala rajsko veselje mladosti, saj mora zapustiti vse, kar je njena sreča, njeno življenje — svojega Pavla. Njeno srce neskončno trpi — toda en sam pogled na starega očeta — in zopet je trdna. Saj bo tudi v tujini njeno srce ostalo zvesto dragemu Pavlu, saj ljubečih se duš ne loči ne čas, ne kraj. Toda videti ga mora še enkrat, slišati od njega besede, ki so ji nebeški glasovi — reči mu z Bogom. Ali kje in kako? — Umna glavica si kmalu pomaga.

Že davno je razkrila svoje, ljubezni vroče srce stari Marjeti, svoji nekdanji pestunji, že davno ji je povedala, kako srečna je v ljubezni do svojega Pavla. Pri njej upa dobiti pomoči.

Ko se hladni mrak razlije čez hribe in log, stopi Lenčica k stari Marjeti in ji laskavo reče:

„Marjeta, kajne, ti me ljubiš?“

„Kako pak, Lenčica moja. Ljubila sem te, ko si bila še mala, mala stvarca, zibala sem te v naročju in cvetke sem ti trgala. Ali kako si mi tudi vrnila to mojo ljubezen, draga deklica! Ali se spomniš, ko . . .“

„Marjeta“ — ji seže Lenčica v besedo, „ali mi hočeš pomagati, ali mi hočeš vzeti veliko težo s srca.“

„Le povej mi jo, milica moja, stara Marjeta zate vse stori.“

„O ti ljuba, zlata Marjetica ti,“ vskligne Lenčica od veselja in se je oklene okrog vratu, „kako dobra si ti. Tak pojdi k Pavlu in mu povej, da moram v treh dneh iti v važnem opravilu za očeta daleč v tuje kraje. Težko, neskončno težko se ločim od njega, toda ljubezen do očeta mi veleva tako storiti. Ako me ljubi, naj me ne vpraša, kam in zakaj me pelja usoda proč. Le toliko smem reči, da me kliče od tod sveta dolžnost. Da majko božjo še enkrat poprosim za pomoč, pridem tretji dan zjutraj v cerkvico Matere božje na jezeru. Tam želim in upam najti tudi Pavla. Eno ga prosim: naj molči, naj mi zaupa, naj mi nikar ne teži srca z vprašanjem, na katero odgovoriti ne smem. Sporoči mu to in pozdravi mi ga.“

„Bom,“ reče Marjeta, „le mirna bodi!“

Drugo jutro izve Pavel žalostno vest, ki mu trga srce. Ne-popisna žalost in tuga ga obide pri misli, da ga hoče ljubljena Lenčica zapustiti, da se hoče ločiti od srca, ki le zanjo gori, in

hoče oditi v tujino. „Lenčica, ti me ne ljubiš!“ vsklikne britko in skrije solzno obličje v roke. — Toda spomni se njenega sivolasnega očeta, spomni se na dolžnost Lenčice pomagati mu. Počasi se pomiri. „Lenčica, preblaga dušica!“ vsklikne, „o pojdi, kamor te kliče dolžnost! Tvoj Pavel te pozna, čuti tvojo ljubezen, in ceni tvoj sklep, kakor zasluži.“

S težkim srcem pričakuje Pavel dneva ločitve.

III.

V mirnem zrcalu Blejskega jezera se ogleduje tretji dan zlato solnce. Nobena meglica ne temni modrega neba, ki objema s svojo neskončno modrino mogočne snežnike. Kar priveslata od dveh nasprotnih strani dva lahna čolnčka proti otoku. Eden nosi tiho in zamišljeno Lenčico, drugi žalostnega Pavla. Oba sta nema kot mirna vodica, po kateri se vozita. Lenčica stopi iz male ladjice in zleti kot urna srnica po stopnjicah. Skrita moč jo vleče v cerkev k majki božji. Tihi mir, ki tukaj prebiva, ji napolni srce z nepopisnim občutkom. Čuti prisotnost Večnega in to sveto čustvo se izlije v gorko molitev.

Kmalu stopi tudi Pavel v cerkev. Njegove oči obstanejo na Lenčici, ki kleči pred oltarjem; a njegove noge so kakor navezane na tla, ne upa si iti dalje po cerkvi, ne upa si motiti svetosti, ki tukaj kraljuje. Kakor na višje povelje se mu pripogne koleno, njegove roke in oči se dvignejo proti nebesom in njegova duša se razliva pred Bogom.

Tako mine nekaj trenutkov. Zdaj se dvigne Lenčica. Svoje srce je razkrila Bogu in Materi božji. Ko stopi Pavel iz veličastnega svetišča, mu poda Lenčica svojo desnico. Molče jo stisne Pavel na bijoče srce, v njegovem očesu je razlita njegova duša.

Mir in pogum sijeta iz modrih oči lepe Lenčice in vžigata enake občutke tudi v Pavlovem srcu. Srčna ostaneta oba pri slovesu. Tihe vode mirnega jezera, zlato solnce na nebu, zeleni bregovi in goli vrhovi sivega Triglava poslušajo vroče prisege, ki se izlivajo iz njunih src.

„Ako mi da Večni, da zopet srečno zagledam svojo domovino,“ reče Lenčica, „naj bo ravno ta kraj, ki je zdaj priča najine ločitve, tudi priča najine večne zaveze.“ Pavel jo objame. „Zvesta ostani.“ — „Moj bodi večno!“ — se še sliši in s težkim srcem odhitita vsak po drugih stopnjicah v svoja čolnčka.

Otožno, tiho plava čolniček z Lenčico po mirnem zrcalu bistre vode. Kmalu pride domov. A naenkrat izgine in namesto Lenčice stopi čez malo časa — lep mladenič iz njene izbice. Moško oblečena Lenica poklekne pred starega Rožmana, njegove solze močijo njene zlate lase, njegove ustnice kličejo blagoslov in srečo z nebes. Lenica vstane, poda očetu, sestricam in drugim pričujočim svojo roko, še enkrat obrne žarni pogled proti domu svojega Pavla, kristalna solza ji pade iz jasnega očesa — pa se dvigne trdno in pogumno na mladega vranca rekoč: „Z Bogom!“ Kmalu se vidimo.“ Spodbode konja in zgine, kakor da bi jo bila burja odnesla.

IV.

Lenčica je med cesarsko armado. Nežna roka krasne slovenske junakinje šviga z ostro sabljico, kakor da bi ji bila igrača. Med vojaki je vedno srčna in vesela. Toda kadar pokrije zemljo tiha noč, ko priplava srebrna luna na temno obnebje in si Bog na nebeškem oboku tisoč in tisoč zlatih lučic prižge — se utrinjajo vroče solze iz lepih oči mlade junakinje. Vroči vzdihljaji se dvigajo iz njenega mladega srca, ki se z nepopisnim hrepenenjem vrača v domovino.

To ni moglo vojakom dolgo skrito ostati. Že marsikateri je zapazil britko žalost mladega vojaka, mislil je in mislil, kaj bi bilo vzrok, da lepi mladi vojak, ki je po dnevi bolj vesel in srčen, nego vsi drugi, po noči grenke solze pretaka. Tanka, vitka in nežna postava tega junaka zbudi pri drugih vojakihi misel, da je njihov tovariš morebiti — deklica.

Kar le morejo, poskusijo, da bi zvedeli resnico. Zato peljejo mladega vojaka v prodajalno, kjer je mnogo lepih reči na prodaj, ter si mislijo: ako je deklica, si bo zbirala ženske okraske, lepe šopke in raznobojne trakove. Toda bistro oko prebrisane Gorenjke hitro zapazi zvijačo. Njene roke sežejo po ostrih sabljicah, po svetlih puškicah in radovednežem je spodletelo. Drugič ji ugledijo stopnjice tako, da ji je moralo spodleteti, in si mislijo, ako je mladi vojak deklica, bo pri padcu milo zajokala, ako je pa dečko, bo zaplental in zašental. Lenčica res pade in zdrkne po gladkih stopnjicah — ali ni se milo zajokala, ampak je krepko zaplentala, zašental.

Cesarsko ležišče je ravno blizu Donave. Vojaki imajo svoje vaje. V vseh rečeh se meri hrabra Lenčica s prvimi junaki. Kar pride od cesarja povelje, da se sme tisti, ki prvi prejezdi široko Donavo, za plačilo svoje srčnosti vrniti domov.

S tresočim srcem zasliši Lenčica novico. Kakor silni vihar se vzbudi v njenem srcu želja, da bi mogla to doseči. Saj je to njeno edino neskončno hrepenenje, da bi mogla oditi zopet nazaj v domovino; saj jo vlečejo neprenehljive želje le nazaj k njenemu ljubemu Pavlu in k sivemu očetu. V treh trenutkih se spremene te želje v trden sklep, da hoče tudi ona poskusiti prva prejezditi motno Donavo.

Zlati prstan zažene v peneče se valove rekoč:

„Ako zna prstan plavati, zakaj bi pa jaz plavati ne znala!“
Srčno zapodi svojega konjiča v mrzle valove in predno so drugi na sredi vode, se smeje Lenčica že na oni strani reke. Sname z glave bojno kapico in dve rumeni kiti ji mahmeta po plečih. Obrne se proti strmečim tovarišem in jim reče smehljaje: „Ste imeli lepo tičico, pa niste znali držat' jo“ . . .

V.

Veselo in milo donijo zvonovi na Blejskem otoku. Petje in ukanje se razlega po jezeru, da veselo odmeva stari Babji zob; — in zopet veslata dva čolnička proti cerkvi Matere božje. V enem je — Lenčica, vesela nevesta, v drugem pa Pavel, presrečen ženin. In solnce se njima smeje na jasnem nebu milejše ko kdaj poprej, in stari Triglav kipi veselo v nebo oznanjevaje slovenskemu rodu, da se obhaja večna zaveza njegove vrle junakinje z blagim Pavlom.

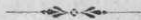

KAZALO.

	Stran
Slovenskim ženam	4
Jos. Stritar: Josipini Turnograjski na prerani grob	5
Dr. Iv. Lah: Josipina Turnograjska. — Njeno življenje in delo	6

Spisi.

Zmiraj krasna je narava	55
Marula	60
Nedolžnost in sila	64
Zvestoba do smrti	67
Izdajstvo in sprava	70
Slovanski mučenik	76
Svatoboj puščavnik	79
Boris	85
Trdoslav	92
Rožmanova Lenčica	104

00105 47334

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000172448

